

Kokkuvõte „Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030“ ja „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ kavandite tutvustustest ja aruteludest maakondades

Sotsiaalministeerium ja siseministeerium on alustanud järgmiseks kümnendiks uute rahvastiku tervise ja siseturvalisuse arengukavade koostamisega.

Muutes inimeste elukeskkonna tervist toetavamaks ja turvalisemaks ning vähendades riskikäitumist, aitame kaasa Eesti inimeste heaolule, kogukondade tugevdamisele ning laiemalt riigi arengule ja püsimisele. Inimeste tervise ja turvalisuse edendamisel on väga oluline roll kohalikul omavalitsusel ja kogukondadel. Seetõttu on vajalik nii rahvastiku tervise kui turvalisuse üleriigiliste eesmärkide seadmisel arvestada kohaliku tasandi poolte ootuste ja arvamusega. Selle jaoks toimusid 2018. aasta lõpus ja 2019. aasta alguses arutelud kõigis Eesti maakondades. Arutelude kutsed edastati turvalisuse nõukogule, teistele rahvatervise ja siseturvalisusega seotud asutustele, huvirühmadele ja aktiivsemate kodanikuühenduste esindajatele, linna- ja vallajuhtidele, maakonna arenduskeskusele. Kokku osales aruteludel üle 300 inimese.

Kokkuvõtvad järeldused

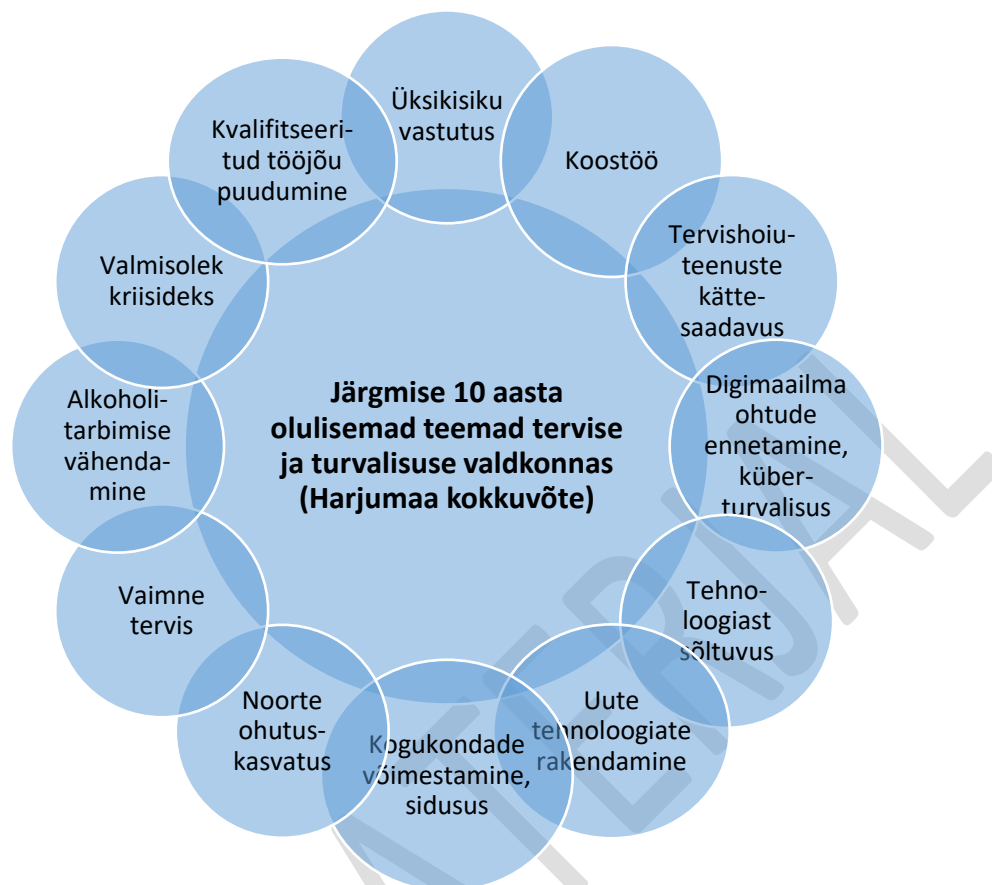
Aruteludel mõtestati turvalisust laialt ning nähti, et see on mõjutatud erinevatest valdkondadest – tervisevaldkond, sotsiaalmajanduslik olukord, kogukonna sidusus, haridus jne. Turvalisust ja tervist peeti aruteludel oluliseks inimeste heaolu mõjutavaks teemaks ja samas tähtsustati üldise heaolu rolli turvatunde ja terviseetemade puhul.

Läbivatest teemadest võiks olulisimana esile tõsta **kogukondade aktiivsuse ja sidususe tähtsustamist** ja seda mitte ainult turvalisuse valdkonnas vaid ka laiemalt. Kogukondade aktiivsus ja üksikisiku soov kaasa lüüa, tundus osalejatele vajalik kohaliku elu edendamiseks, kuid ka paljude probleemide ennetamiseks, leevendamiseks, lahendamiseks. Aruteludes keskenduti palju ka **inimeste teadmistele, hoiakutele, oskustele ja märkamisele** ning toodi välja erinevaid võimalusi nende teemadega tegelemiseks. Probleemide lahendamisel peeti väga oluliseks **eri valdkondade seoste märkamist**, sealjuures tähtsustati väga **haridusvaldkonna rolli** turvalisuse ja tervise teemade edendamisel. Viimase puhul viidati, et palju on juba selles valdkonnas tehtud, kuid oleks vajalik leida veel täiendavaid võimalusi. Rahvastiku tervise osas oli aruteludes üheks keskseks teemaks **tervisliku eluviisi olulisus ja vajadus inimeste tervislikke valikuid toetada**, et oleks lihtne olla tervislik. Läbivalt tunti muret (tervise) **teenuste kättesaadavuse probleemide pärast ja tähtsustati inimesekeskset lähenemist**. Terviseprobleemidest analüüsiti nii vigastusi, alkoholiprobleeme, ülekaalulisust kui ka vaimse tervise temaatikat. Vaimset tervist peeti paljudes aruteludes juurprobleemiks, mis põhjustab probleeme nii tervise kui turvalisuse valdkonnas. Aruteludes said tähelepanu ka erinevad tulevikusuundumused. Näiteks toodi välja tehnoloogia arenguga seotud võimalusi ja probleeme ja rahvastikutrendidest (sh vanemaealiste sihtrühma suurenemisest) tulenevaid muutusi, millega on vaja järgmisel kümnendil arvestada.

Maakondades kogutud mõtteid kasutavad siseturvalisuse arengukava ja rahvastiku tervise arengukava ja nende programmide koostajad seni tehtud töö täpsustamiseks ja edasi arendamiseks. Rahvastiku tervise teemad puudutasid kõiki arengukava programme, turvalisust puudutavate küsimustega arvestati kõige enam teema „Ennetav ja turvaline elukeskkond“ kavandamisel. Kodanikuühiskonda puudutanud

Arutelud kinnitasid, et mõlema valdkondliku arengukavaga seatavad kesksed eesmärgid ja sihid on ka kohalikul tasandil tegutsevate ekspertide arvates asjakohased.

2

LAUDKOND 1

Teema 1: üksikisiku vastutus

Kuidas jõuda inimesteni teadmisega, et valmisolek ja ka abivalmidus algab igast ühest endist ning kõike ei pea riik või ametiasutused ette ära tegema? See puudutab suurteks ohtudeks valmisolekut (nt pikaajalised elektri-, vee- vm katkestused, katastroofid jne) ja kodanikuaktiivsust (nt inimeste sekkumine hädasolija või kuriteo märkamisel), aga ka inimeste endi vastutusvõimet ja oma rolli tajumist.

Võimalikud lahendused:

- Inimestel on vaja teadlikkust, haridust, tarkust. Tuleb varakult asuda tegutsema ning haridussüsteemi ära kasutada. Oluline on ka Elukestva õppe strateegia (EÕS) läbimõtlemine: tuleb innustada inimesi edasi õppima ja leida lahendused, kuidas inimene täiskasvanuna saab EÕS põhimõtteid ära kasutada?
- Dokumentides peaks ka rahastuse osas täpsustusi olema ja ülesanded peaks erinevate tasandite vahel olema ära jaotatud, et jõuaks inimeste ja kogukondadeni;
- Vajalik on tagada parem ja efektiivsem kommunikatsioon: tuleb kasutada kõiki kanaleid, et info jõuaks inimesteni.
- Ohtudeks ja kriisideks valmisoleku puhul oleks võimalik kaasata ka näiteks korteriühistuid ning nende kaudu infot levitada.
- Heaks partneriks riigiasutustele saavad olla nt külavanemad või muud kogukonnaaktivistid, kuid neid ei tohiks ka liigsete ülesannetega üle koormata, sest paljud neist töötavad vabatahtlikkuse alusel.
- Teisalt tuleks vältida ka igasugust info üleküllust.

Teema 2: koostöö

Hirm: Kõik teevad õigeid asju, aga oma kitsas valdkonnas ning koostöö ja koordineerimine on sageli puudulikud.

Lootus: Koostöö toimib erinevatel tasanditel ja erinevates valdkondades.

Võimalikud lahendused:

- Koostööd peavad tegema inimesed, mitte asutused.
- Maakonna tasandil toimiv turvalisuse nõukogu formaat, kuhu kaasatakse kõik kohalikud asjasse puutuvad osapooled ning lahendatakse ja koordineeritakse tegevusi;
- KOV-des võiks palgal olla spetsiaalne koordinaator, kes erinevaid haakuvaid tegevusi koordineeriks.

Teema 3: tervishoiuteenuste kättesaadavus

Hirm: perearstid vananevad ja maapiirkondades on järjest rohkem perearstiabi tagamisega probleeme; eriarsti järjekorrad on liiga pikad; maapiirkondades elavatele inimestele ei ole tervishoiuteenused lihtsasti kättesaadavad; sotsiaalteenused ja tervishoiuteenused on liiga vähe integreeritud; transpordiprobleemid, mis paljudele inimestele teevad teenuste kättesaamise raskemaks.

Lootus: eriarstiteenused on kättesaadavad ja seda mõistliku aja jooksul.

Võimalikud lahendused:

- kohalikes omavalitsustes peaks olema tagatud sotsiaaltransport, selle pakkumisel oleks vaja rohkem paindlikkust (nt kui kiirabi peab öösel metsas elava pere juurest ära viima üksikema, siis mida teha selle naise väikeste lastega. Kas jätta nad sinna metsamajja omapäi? Võtta kaasa? Teise näitena toodi nt sotsiaaltöötaja töö, mida ei tohiks teha nõ tüki põhiselt vaid kui nähakse, et inimene vajaks rohkem abi, siis võiks süsteem seda abistamist soodustada/võimaldada).

Veel arutluse all olnud teemasid:

- Suurenev kihistumine, ühiskonna polariseerumine ja radikaliseerumine. See ei pruugi olla alati seotud nõ sisserändajatega vaid radikaliseeruda/polariseeruda võivad ka meie kohalikud elanikud. Lisaks ei pruugi sisserändega seotud probleemid (nt kapseldumine oma kogukonda ja nn paralleelkogukonna tekkimine) olla seotud ainult stereotüüpselt kaugemate sisserändajatega (nt moslemiriikidest) vaid selliseid tendentse on näha juba Ukraina ja Valgevene sisserändajatega, kes võetakse kohaliku kogukonna poolt vastu, kuid kuidas neid integreerida Eesti ühiskonda laiemalt mitte ainult Eesti Ukraina või Valgevene kogukonda?
- Tervise- ja heaoluprofiili loomine võiks olla kohalikele omavalitsustele kohustuslik.
- Rasvumise ja ülekaalulisuse osas on oluline luua kergliiklusteid ja soodustada tervislikke eluviise.
- Ennetustöö peaks olema tõenduspõhine ja kaasaegne ning me peaksime juba praegu neid arengukavasid koostades nägema ette tekkivaid trende ja uusi väljakutseid.

LAUDKOND 2

Teema 1: proaktiivsed tegevused digimaailmaga seoses

Hirm: läbi sotsiaalmeedia inimesed jagavad liiga palju infot enda kohta ning teisalt kohati tundub, et riik saab liiga palju informatsiooni teada inimese kohta. Kus on sobiv piir? Liigne projektipõhisus, tehakse tühjasid tegevusi, tehakse asju, millel pole pikaajalist mõju või mida ei jätkata pidevalt.

Lootus: väheneb kuritegevus, kasvab kuritegude avastamine ja ennetamine. Saaks ära kasutada sekkumisel, inimeste abistamisel selle info põhjal.

Võimalikud lahendused:

- Ligipääs vaid vajaduspõhisele infole, nt politseiandmete ja terviseandmete puhul. Ohtude vähendamiseks väga selgelt ametitele reeglid ja ligipääsud vaid asjakohasele infole.

Teema 2: tervishoiuteenuste kättesaadavus

Hirm: vähe teenuseid maapiirkondades, kompetents on vaid keskustes, ravi on kättesaadav vaid keskustes. Meditsiinitehnika muutub nii kalliks, et pole kättesaadav.

Lootus: digitaalseid võimalusi kasutatakse üha enam. Inimeste teadlikkus on kasvanud. Vaid asjakohaste kompetentside keskustesse koondamise kaudu on tagatud teenuste parem kvaliteet. Sotsiaalteenused on kättesaadavad. Ühiskond on solidaarne.

Võimalikud lahendused:

- Tasuta teenuste osakaalu suurendamine (tasuta arstiabi teenus).
- Inimene saaks ise oma sotsiaalmaksust mingi osa üle otsustada ja valida, mis fondi ta kogub. (Samas toodi välja, et Eestis võrreldes paljude teiste riikidega on Haigekassa süsteem üks parimaid maailmas, kuna aitab kaasa solidaarsusele).
- Vaja aidata kaasa sellele, et ebavõrdsus ei suurene. Selle jaoks saaks näiteks pakkuda nii erasektori kui riigi koostöös täiendavaid tervisekindlustuse võimalusi.
- Võimalus teise pensionisamba raha kasutada terviseprobleemide ilmnemisel.
- Haridusprogrammid koolides (vajaduspõhised). Turvalisuse ja meditsiini teemade integreerimine haridusse.
- Rohkem liikumist nii lasteaias kui koolis.
- Esmaabi oskuste ja hakkamasaamisioskuste (päris elu) oskustele tähelepanu pööramine hariduses.
- Sotsiaalteenuste arendamine, sh üksindusega seotud probleemide vähendamiseks.
- Kaaluda võimalust, et Eestis tasuta hariduse omandanud inimesed peaks mingi aja töötama ka Eestis.

Teema 3: küberohud ja liigne tehnoloogiast sõltuvus

Hirm: liigne sõltuvus tehnoloogiast võib ilma riskide maandamiseta tuua kaasa oluliste teenuste halvamise kriiside korral (nt elektrikatkestused, meditsiini, valimistesse jms puutuv).

Lootus: tehnoloogilise sõltuvusega seotud riskid on oluliste teenuste puhul maandatud, riigi küberkaitse suutlikkus on suurenenud; küberohte maandavate teenuste kättesaadavus on paranenud.

Võimalikud lahendused:

- Teadlikkuse tõus võimalikest ohtudest.
- Sotsiaalmeedia ja muude platvormidega seotud ohtude teadlikkuse tõstmine.
- Edendada tarkvaralahendusi või nende kasutamist, mis sarnaselt viirusetõrjele aitavad märgata teatud küberkeskkonna ohte – nt laste kasutuses oleva arvuti puhul teatud veebikeskkondade või teatud sisuga keskkondade või toimingute blokeerimine, hoiatused, ohtude tuvastamine.
- Vihakõne jmt (netivägivald) vältimiseks/vähendamiseks portaalide rolli suurendamine, nt kasutajaks registreerimise nõudmine, kommentaaride modereerimine jms.

LAUDKOND 3

Teema 1: laste ja noorte ohutuskasvatus (harjumused, tervis ja turvaline käitumine)

Hirm: laste ja noorte käitumisharjumused võivad tuua kaasa tervise halvenemise, turvalisuse vähenemise. Nutiseadmete liigse kasutamise puhul oht sotsiaalsete ja muidu eluliste oskuste arenemisele.

Lootus: tervisekäitumise paranemine, kooliväliste tegevuste, liikumise, toitumise näitajate paranemine – aktiivsed, terved inimesed; nutiseadmised kasutatakse läbimõeldult ja kasulikult.

Võimalikud lahendused:

- Riiklike õppekavade üle vaatamine HTM eestvedamisel, et integreerida nutikasvatus, tervisekasvatus, ohutusõpe veel enam õppekavadesse.
- Huviringide lisamine – KOV/riigi poolt võiks olla eraldi rahastamine nendele lastele, kes kuuluvad riskirühmadesse. Siinjuures on oluline leida võimalused, kuidas jõuda nende õigete sihtrühmadeni.
- Noorsootöö ja noortekeskuste tegutsemine KOV toel. Noorsootööd edendatakse.

- Ohutusõpe ja erinevad noortelaagrid. Skautluse, noorkotkaste ja muude selliste organisatsioonide edendamine aitab omakorda kaasa turvalisusteema ja terviseteema edendamisele (isamaaline kasvatus, hea eluviis jne).
- Noorteorganisatsioonide tegevuse toetamine riigi poolt.
- Ohutu keskkonna kujundamine KOV poolt, sh pöörata tähelepanu erinevatele turvalise keskkonna käsitlustele, väljatöötatud materjalidele.
- Kogukonna, KOV eraettevõtete võrgustamine ja ühiselt eri asjade korraldamine.
- Raha leidmine täna pole tihti küsimus, pigem eestvedajate leidmine, kes korraldaks ja tegeleks noortega.

Teema 2: kogukonna ja KOV-i võimestamine

Võimalikud lahendused:

- KOV-i heaolunõukogu tekitamine.
- Uute koostöövormide kasutamine/loomine erasektori ja riigisektoriga.
- Ohutuskvaliteedi märgi väljastamine nt arendajatele.
- Turvalise keskkonna kujundamise teema osas oskuste, teadmiste edendamine.

Teema 3: uute tehnoloogiate rakendamine siseturvalisuse ja tervise edendamiseks ja valdkondade paremaks korraldamiseks

Hirm: ei osata tehnoloogia arengut ära kasutada ja arengud ei pruugi toimuda nii kiiresti, et mõju oleks 5–10 aasta jooksul tunda.

Lootus: teenused on disainitud nii, et inimesel on üha mugavam teenuseid saada, ühiskonnas toimida ja võimalusel on teenused nõ nähtamatud teenused. Uusi tehnoloogiaid osatakse panna nii tervise kui turvalisuse teemade huvides tööle ning seda ka tehakse.

Võimalikud lahendused:

- Riik peaks veel rohkem arendama suutlikkust, kuidas kogutud andmete potentsiaali enam ära kasutada. Statistiliste andmete analüüs ja ära kasutamine, meie kasuks tööle panemine.
- Töötada välja eri koostööformaate, mis aitaks viia innovatsioonini, töötada välja tehnoloogilisi lahendusi, probleemide lahendamiseks uuel viisil.
- Kaasata enam noori, eriti ärksaid päid lahenduste väljatöötamisse (start-upid jmt).
- Koostöö teadusasutustega, teaduslikud analüüsid jmt.

LAUDKOND 4

Teema 1: vaimne tervis

Hirm: olukord halveneb, ühiskonna surve noortele on aina suurem ja see viib vaimse tervise probleemide süvenemise ja laienemisele. Stressitase tõuseb.

Lootus: ühiskond on teadlikum, inimesed julgevad abi küsida, inimesed märkavad. Maast madalast peaks olema toetus, vaimse tervise probleemid ei tohiks erineda teiste terviseprobleemide käsitlemisest.

Võimalikud lahendused:

- Perearstikeskustes vaimse tervise õed: abi peab tulema inimestele võimalikult lähedale.
- Asutuste vahel teha kindlaks koostöökohad ja vahetada omavahel infot. Vähem bürokraatiat on samuti tarvis selles valdkonnas.
- Kindla inimeste arvuga asutustes (näiteks alates 50 inimesest olemas psühholoog/tugiisik vaimse tervise probleemide jaoks ja/või töötervishoiuarsti juures pööratakse tähelepanu ka vaimse tervise valdkonnale füüsilise tervise teemade kõrval.
- Riiklik koolitustellimus vaimse tervise spetsialistidele peaks olema suurem.
- Lahendajad peaksid tulema ülevalt alla, alates riigist kuni üksikisikuni.
- Koolides peaks enam rääkima vaimse tervisega seonduvast ning pöörama tähelepanu, kui kellelegi on probleeme.

Teema 2: küberturvalisus

Hirm: inimesed kasutavad aina enam virtuaalmaailma poolt pakutavaid võimalusi, ent ei ole teadlikud sellega kaasnevatest ohtudest ja kuritegevusest. Ka kodu, auto, igasugused muud süsteemid on pilves ning väga lihtsalt on kurjategijatel võimalik seda enda huvides ära kasutada. Ka inimene ise muudab ennast oma käitumisega haavatavamaks.

Lootus: teadlikkus ohtudest on suurenenud, oskus käituda turvaliselt.

Võimalikud lahendused:

- Õpetajate koolitamine teemal ning nemad viiksid info õpilasteni. Selleks, et õpetaja saaks õpetada, peaksid nemad teema korralikult selgeks saama.
- Kooli õppekavas peaks kindlasti olema küberteemadele koht. See peaks olema lahutamatu osa õppekavadest: infootsing, küberohutus.
- Küberkuritegevuse riiklik plaan on vajalik. Tugev „turvasüsteem“ on vajalik, et tagada julgeolek. Vaja on riske maandada, et vaid ühe inimese viga ei teeks liiga suurt kahju.
- Teadlikkus küberhügieenist peab apranema, inimesed peaksid laialdasemalt küberhügieeni testi tegema.

Teema 3: kogukondade sidusus

Hirm: kogukond ei suhtle omavahel, näiteks naaber ei julge teisele naabrile ütleva minna, et keeraku muusika vaiksemaks, vaid helistab selleks politseisse. Ei julgeta enam üksteisega näost näkku suhelda.

Lootus: kogukonnad on sidusad, omavaheline suhtlemine on parem, hoolitakse teistest inimestest enam.

Võimalikud lahendused:

- Rae vallas näiteks on külavanemate süsteem, kes hoiavad kogukonda. Vald kinnitab külavanemad ning neil on õigus minna volikokku ning võtta sõna. Need inimesed on liidrid, kes hoiavad kogukonda. Vaja on leida igast kogukonnast selline liider (olgu külavanema või muus formaadis).
- Ühised tegevused kogukonnas, mis ühendaksid kogukonda. Näiteks ühised koristusaktsioonid, ürituste korraldamised.
- Julgustatakse inimesi eest vedama, innustatakse vabatahtlikkust.
- Antakse inimestele rohkem võimalusi kaasa rääkida, kogukonnaesindajad räägiks rohkem kaasa otsuste langetamisel.
- Riiklikult parem ja stabiilsem rahastamine kogukondadele.

Laudkonnas esile kerkinud teemade arutelukäik:

- Inimeste **vaimne tervis** (enesetapud, sõltuvusained, riskikäitumine, teadvustamine, info jagamine, erivajadustega inimestega arvu kasv, sotsiaalsete oskuste langus, rohkem diagnoose). Väga kompleksne teema. Ühest küljest pole eriti abisaamise võimalusi, aga teisest küljest pole inimesed ka harjunud abi küsima. Ühiskond peaks aru saama, kust vaimse tervise probleemid tulevad ning et need võivad olla sotsiaalsed, majanduslikud, geneetilised.
- **Radikaliseerumine.** Seotud vaimse tervise teemadega. Noortele ei pöörata piisavalt tähelepanu ning neil pole piisavalt vaba aja veetmise võimalusi; nad hakkavad otsima tegevust ning kalduvad järk-järgult äärmusluse. Radikaliseeruvad need, kel on nõrgad peresuhted, kehv sotsiaalne võrgustik. Võib olla vaimse tervisega seotud, aga ei pruugi. Ühiskonnas on vaja enam lõimitust ja osapoolte kaasamist.
- Kuritegevus kolib teise keskkonda – **küberkuritegevus**. IT-turvalisus ja küberturvalisus saavad keskseteks teemadeks. Lähitulevikus kujunevad küberteemad tõsiseks probleemiks. Digimaailma esilekerkimine mõjutab ka info edastamist ja vahetamist, samuti info leidmist. Kui mõnda aega tagasi oli võimalik näost näkku rääkida noortega ja neile infot jagada, siis nüüd on see liikunud virtuaalmaailma ning see on nii uus võimalus kui ka väljakutse. Peaaegu kõikidel eestlastel on olemas ligipääs internetile, seal toimub infovahetus, info saamine, aga ka kuritegevus.
- **Linnastumine.** Sellega kaasneb raha jagamine sinna, kus on rohkem inimesi ning maapiirkondadesse jäävad inimesed jäävad esmatasandi abist ilma, sest teenuseid on seal nii vähe ning kõikideni abi ei jõua.

- **Kriisi korral ei tea, kuhu inimesed saavad minna.** Elanikkonna kaitsega seonduvad küsimused.
- **Kogukondade sidusus.** Sellest on tihti puudu, inimesed vaid töötavad ja elavad koos, aga ei tee koostööd ning ei toeta üksteist.
- **Õpitud abitus.** Tehnoloogia arenguga seoses inimesed mõtlevad aina vähem, vastutavad aina vähem. Näiteks autot juhtides ei pea ise mõtlema ja lõpuks kaobki ära mõtlemisvõime. Võib olla on see hoopis hea näitaja, kui inimesed ei tunne ennast avalikus ruumis või avalikel üritustel ülemäära turvaliselt, sest see tähendab, et nad on pidevalt tähelepanelikumad, seisavad ise rohkem enda turvalisuse eest. Inimesed on harjunud lootma riigile, sest riik on nii kättesaadav. Inimesed ei tule ise oma probleemide lahendamisega toime.

LAUDKOND 5

Teema 1: alkohol ja teised meelemürgid

Hirm: meelemürgid tekitavad palju ühiskondlikke probleeme (vägivald, õnnetused, tervisekahjud) ning on kulukas ühiskonnale.

Lootus: inimesed on probleemist teadlikumad, oskavad vastavalt käituda, noortega tegeletakse enam.

Võimalikud lahendused:

- Tootjad ja maaletootjad võiksid endale teadvustada probleeme, mis nende pakutavate toodetega kaasnevad. Väga suur osa väljakutsetest politsei jaoks on seotud alkoholiga. Alkoholitootjaid võiks mõjutada tegelema (vabatahtlikult/sunniviisiliselt) ennetustegevustega alkoholi liigtarbimise vähendamiseks.
- Riskirühm on noored ja alaealised, kellele peaks rohkem rõhku panema. Oluline oleks tulevikus jätkata laste tervisekasvatuse programmidega.
- Oluline oleks ka padujoodikute probleemide põhjuste välja selgitamine ja hingehoiu võimaluse pakkumine, mis meelitaks neid alkoravile. Praegune probleem on, et nad pole nõus vabatahtlikult ravile minema.
- Kuigi pikas perspektiivis alkoholi liigtarvitamine väheneb ning inimesed joovad vähem, siis asemele tekivad uued ained, millega tuleb hakata aktiivsemalt tegelema.

Teema 2: vaimne tervis

Võimalikud lahendused:

- Vaimse tervise teemad on päevakajalisemad, neid häireid tuvastatakse rohkem. Vajalik on tulevikus jätkata sobivate teenuste pakkumisega ja suurendama vajalike spetsialistide hulka, eriti laste puhul.
- Lisaks ka teha rohkem kampaaniaid, mis ärgitaks inimesi rohkem märkama.
- Teisest küljest ei tohiks teenused inimeselt endalt vastutust ära võtta, mis tekitab teistmoodi probleeme, ehk inimesed muutuvad abitumaks ja vähem iseseisvaks.
- Vajalik suurem koostöö erinevate asutuste vahel. Nt: sõimerühmas käiv laps on pere peegel, mistõttu on võimalik lasteaiaõpetajal välja selgitada, millisel perel esinevad probleemid. Info edasiliikumisel teistele asutustele annab see võimaluse teistel asutustel vastavat ja sobivat abi pakkuda.

Teema 3: kvalifitseeritud tööjõu puudumine

Hirm: personalipuudus. Soovitakse tihti teha erinevaid projekte, ent ei ole inimressurssi nende jaoks. Järjest rohkem soovitakse kvaliteetseid teenuseid pakkuda nii tervishoius, hariduses, turvalisuses jms, kuid vajalikke spetsialiste on vähe ning kaadripuudus järjest süveneb.

Võimalikud lahendused:

- Kui riigi raha eest inimesi koolitatakse, siis peaksid nad ka siia jääma, nt kahe aasta jooksul peaks nad Eestis töötama, see mõnevõrra vähendaks personalipuuduse probleemi. Arstide ja väga kriitilistes valdkondades võiks kasutada ka riiklikku suunamist ja muid motivatsioonipakette, et teenused oleks kättesaadavad üle Eesti.
- Teiseks variandiks on ka riikliku koolitustellimuse ümbertegemine ja koostöö parandamine HTM-i ja teiste vahel, et õpetatakse neid, keda on vaja rohkem.

Teema 4: Inimeste toimetulek ja valmisolek hädaolukorra puhul on puudulik

Hirm: inimesed pole valmistunud hakkama saamiseks kui vesi, elekter pikemaks perioodiks kaob.

Lootus: inimesed oleks ise ootamatusteks valmis ning ametiasutustel oleks plaan B kui modernsed IT-süsteemid jms ei tööta, kuid elutähtsad teenused oleksid tagatud.

TÖÖMATERJAL

Hiiumaa arutelupäeva kokkuvõte 05.12.2018

Kommentaariid rahvastiku tervise arengukava ettekandele

- **Küsimus:** kuidas on juhtunud vigastused, näiteks kukkumised? Kas selle kohta on statistika, kus need aset leiavad?
Vastus: suures osas kodus, ent selle kohta sooviks ka meie ise paremat statistikat.
Arsti kommentaar: sellise statistika hankimine läheks väga keeruliseks, EMOs pole arstidel piisavalt aega, et pikast nimekirjast üles otsida, kus täpselt enda vigastamine aset leidis.
- **Küsimus:** kas on statistikat selle kohta, mis on vanusegruppide lõikes vigastuste põhjused?
Vastus: suhteliselt samad on vigastuste suhtarvud erinevates vanusegruppides, enamasti kukkumised ja eluta mehhaanilise jõu toimed.
- Küsimused Hiiumaa laste ülekaalulisuse ja rasvumise teemadel. Poleemika tõuseb sellest, et 36% esimese klassi lastest on ülekaalulised või rasvunud. TAI esindaja rõhutab, et tegu on seni ühekordse uuringuga ja valim oli väike (73). Uuritakse ka andmete võrreldavuse kohta rahvusvahelisel tasemel, ent ka rahvusvaheliselt mõõdetakse 8–9-aastaseid.
- **Küsimus:** kuidas on meetoodiliselt arvestatud alkoholist tingitud surmad?
Vastus: konkreetseid haiguseid on võimalik kindlalt siduda alkoholi liigtarbimisega. Kuigi piiri lähedal on statistiliselt rohkem alkoholisurmasid, siis ei saa seda tingimata seostada piiri lähedusega, sest alkoholiprobleemid kujunevad välja palju pikema aja jooksul kui praegune piirikaubanduse trend.
- **Küsimus:** kas kuskil arengukavas sisaldub ka mõtte kaaluda transpordikulude hüvitamist huvitrennidesse viimisel? Eriti oluline oleks see hajaasustusega piirkondades. Kas riik oleks valmis sellist asja toetama?
Vastus: arutatud on huviringide temaatikat laiemalt, et leida erinevaid lahendusi, mitte ainult ühte.

Kommentaariid siseturvalisuse arengukava ettekandele

- **Küsimus:** mis on suurimad erinevused võrreldes praeguse arengukavaga?
Vastus: koostatav arengukava pole nii killustunud, selles on vähem programme, samuti on suurem rõhk ennetusel ja kriisideks valmistumisel.

LAUDKOND 1

Teema1 : Teenuste kättesaadavus ja inimressursi piisav olemasolu pääste, tervishoiu ja politsei teenuste pakkumiseks

Hirm: riiklikud struktuurid planeerivad oma teenuste pakkumist Exceli-põhiselt ning kui rahvaarv langeb, siis väheneb ka teenuste kättesaadavus või halvimal juhul kaob täielikult.

Lootus/eesmärk: saare eripäraga arvestamine, erisuste tegemine siinses piirkonnas saareks olemise tõttu.

Lahendus:

- Saarte programm regionaalsete erisuste vähendamiseks. Regionaalsetele eripäradele tähelepanu pööramine on ka siseriikliku julgeoleku teema, eriti Ida-Virumaa kontekstis.
- Hiiumaa inimestele saaks pakkuda näiteks laenugarantiisid, et inimesed siia elama tuleksid.
- Stipendiumide süsteem, mida arendaks KOV ja mille abil kutsutaks inimesi Hiiumaale elama.
- Sarnaselt Ida-Virumaale või väikesaarte programmile oleks ka saarte programm, millele oleks eraldi toetusmeetmed.
- Ka KOV-i toetusmeetmed uutele elanikele võiks olla olemas. Riigi poolt on juba olemas üürimajade programm, aga hetkel pole Hiiumaal olnud ressursse sellega liituda.
- Elanike Hiiumaale elama meelitamise puhul on oluline rääkida ka Hiiumaa kuvandist, mille komponentideks on näiteks üksmeel kogukonnas, selged eesmärgid, eristumiseks ägedate asjade tegemine.

Teema 2: Terviseteadlikkus

Hirm: tegeletakse vaid probleemi ravimisega, mitte ennetamisega; probleemide kasv tervise valdkonnas; rohkem ülekaalulisi, rohkem haigeid; terviseprobleemidega inimeste arvu kasv. Peamine hirm on abivajajate arvu suurenemine.

Lootus/eesmärk: tervena elatud eluaastate kasv; maksuerisused tervishoiuettevõtetele.

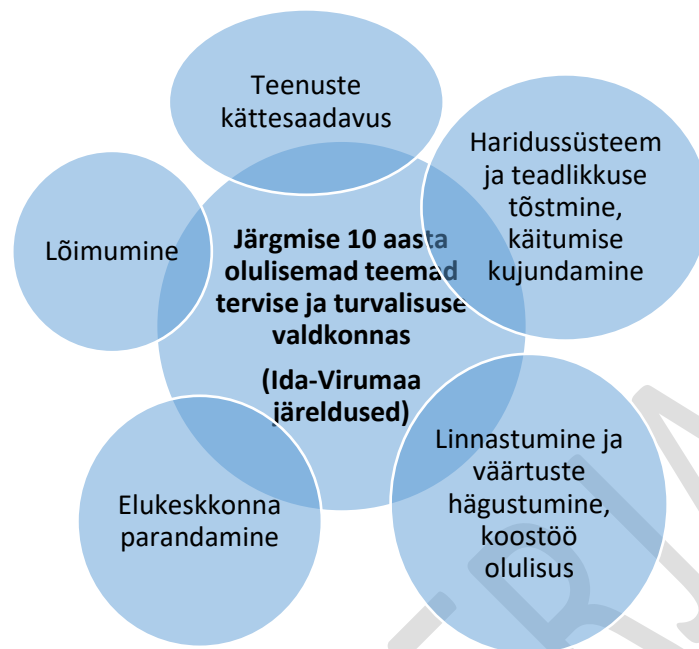
- Tervisenõustamise teenuse pakkumine liikumise ja toitumise teemal. Hetkel perearstid tegelevad vaid tagajärgedega, ent nad võiksid enam pakkuda ka ennetavaid meetmeid: tervisenõustamise teenuse väljaarendamine, mis oleks tasuta ning sisuliselt hõlmaks liikumist ja toitumist puudutavaid teemasid.
- KOV saab reguleerida liikluse poolt, soodustada inimeste rohkemat liikumist bussipeatuste nihutamise, keskväljakult parkimisvõimaluse kaotamisega, kergliiklusteede rajamisega ja nende korraliku valgustamisega. Koolibussipeatused saaks koolidest kaugemale viia, et innustada lapsi rohkem liigutama.
- Vanemlusõpe, vanemate õpetamine. Hetkel on Hiiumaal olemas vanemahariduse programm riskiperele ning samuti on pilootprojektid sarnastele tegevustele teistes riikides. Nende programmide sisuks on näiteks kuidas olla parem vanem, kuidas olla tervem, kuidas toetada oma last. Sellised programmid ei tohiks olla suunatud ainult riskiperele.
- Sporditaristu väljatöötamist tuleb toetada riiklikult senisest mahust enam. Ka praegu on toetused olemas, neid saab kasutada nii kergliiklusteede kui spordihoonete ehitamiseks, ent toetuste süsteem võiks olla pidevam ja stabiilsem, et tagada jätkusuutlikkus. Valgustatud kergliiklusteede ehitamine on samuti oluline, sest kõikjal Hiiumaal ei ole võimalusi, et õhtusel ajal turvaliselt õues liikuda.

LAUDKOND 2

Läheneti ennekõike kodanikeskelt, inimestele mõeldes. Sellest lähtuvalt sõnastati ka olulised teemad. Keskeks peeti ennetustegevust, seda nii õnnetuste ja ohtude puhul kui ka näiteks ääremaastumisele mõeldes ja saare eripärade arvestamisel. Eesmärgiks oleks toetada inimest, et tal ei tekiks probleeme, ta saaks piisavalt teenuseid saarel, et siin oleks kõik olemas ning inimesed ei sooviks mandrile lahkuda.

Lahendusi:

- Kui tippspetsialistide Hiiumaale elama toomine on liiga keeruline, siis võiks selle asemel panustada hoopis kvaliteetsesse ja tihedasse ühistransporti, et **tippspetsialistid saaksid ajutiselt saarele tulla** ning vajadusel kiiresti mandrile naasta. Näiteks kirurge pole Hiiumaal pidevalt vaja, aga kuna aeg-ajalt on, siis oleks tarvis head ühendust mandriga.
- **Perekondlike oskuste tõstmine:** peame toetama kõiki peresid, kes võiksid abi vajada, mitte vaid riskiperesid. Pere õigeaegne märkamine on oluline, et ennetada suurte probleemide tekkimist.
- **Huvihariduse hea kättesaadavuse tagamine,** et noored oleksid aktiivsed ja mitmekülgsete huvidega. Hetkel on suured riskid seotud nutimaailmaga, võidakse jääda sellest sõltuvusse ning füüsilise tegevuse osakaal on kerge drastiliselt vähenema. Laps nutimaailma jätta on lihtne ka vanematele, sest siis ei pea nii aktiivselt tegelema lapsega. Samas on sellest tegevusest tekkivad tagajärjed tihti päris tõsised, selle vältimiseks tuleks soodustada huvi tekkimist harivama või füüsilist tegevust nõudva hobi osas. Riiklikud regulatsioonid oleks siin vajalikud, mis toetaksid neid tegevusi. Laiapõhjaline ennetustöö on ka tähtis.
- **Suurem koostöö erinevate piirkondade vahel** tagamaks oskuste jagamise mandrilt Hiiumaale ja vastupidi. Samuti peaks neid oskusi kogukonnas hoidma ja pidevalt rakendama, et neid ei unustataks.
- **Sallivuse kasvatamine erisuste osas** on samuti oluline. Näiteks ei tohiks eraldi märgistada puudega inimesi, ei peaks pakkuma neile eraldi transporti, vaid võimaldama kõikidel võimaluste piires ühes ruumis olemist. Kui näiteks füüsilise puudega inimesed on pidevalt linnapildis olemas, siis toimub ka nende normaliseerimine ning neid ei tooda eraldi esile ning sallivus oleks automaatselt olemas. Selle täitumiseks on tarvis laialdasemat ennetustööd, näiteks kogudustes. Eestlane on küll võrdlemisi usuleige, ent mõnevõrra aitaks usu kaudu lähenemine siiski kaasa.

LAUDKOND 1

Teema: Teenuste kättesaadavus

Hirm/probleem:

- Tervishoiuteenused pole kättesaadavad (pikad järjekorrad ja spetsialistide puudus; 3. riikidest pärit arstide keelenõuded on surnud ring, kus tööle asudes peab oskama keelt, kuid keelt on võimalik õppida alles töö käigus; liigne reguleerimine näiteks ruuminõuete osas).
- Vaimse tervise murede süvenemine.
- Öhu saastatus, keemia reostus.

Lootus/eesmärk: Loodud kõik võimalused saada sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid.

Lahendusi:

- Piisavalt arste ja tugispetsialiste. Meil oli arvamus, et eriti ei tohiks suunata inimesi – teenused peaks olema piisavalt lähedal inimesele.
- Kolmanda sektori välja arendamine ja selle tugi riigi poolt. 3 sektor saab ka eri teenuseid pakkuda. Riik loob seadused (kvaliteedinõuded), pakub toetusi ning ostab teenust.
- Vähem reguleerida kohalikku elu (seadused, nõuded, järelevalve – kõige selle osas rohkem paindlikust). Näitena toodi perearsti kabinetide ruuminõuete kontroll, raamatukogud. Jõhvi arestimaja ja Viru vangla asuvad samal aadressil, kuid tervishoiuteenuseid ei saa omavahel jagada. Mõned nõuded ei tundu põhjendatud.
- Lastekaitse töötajate tunnustamine ja rolli tõstmine. Lastekaitse töötajad saavad peresid abistada õigete teenuste leidmisel.
- Alkoholi liigtarbijatele ehk alkohoolikutele keskuste ja süsteemse lähenemise loomine. (narkomaanidele suunatud süsteemid paremini arendatud ja olemas, aga alkohoolikutele pole süsteemset lähenemist) see võiks kas või rahaline teenus olla inimestele. Inimesed tihti pöörduvad ja soovivad seda.
- Palju saame KOV tasandil ise teha? KOV koostöö ja integreeritus ja 3. sektori edendamise osas saame nt ise teha mõndagi. Samuti teenuste integreerimine (nende teemade puhul mõnikord seadusandlus takistuseks). Oleme kõige haja-asustatum omavalitsus ja sellest mitmed kitsaskohad, mille puhul peame arutama ja läbi vaidlema lahendused.

Teema: Haridus ja teadlikkuse tõstmine

Hirm/probleem: Inimeste teadmised ja oskused ei toeta piisavalt ohutust ja tervislikku käitumist

Lootus/eesmärk: (Õpitud)abitused on vähenenud. Integreeritumad õppeained, teadlikkuse tõstmise tegevused on loonud eeldusi inimeste paremaks hakkamasaamiseks, ohutust ja tervist parandavaks käitumiseks.

Mõned lahendused:

- Õpetamises peab lähtuma eri valdkondade integreerimise võimalustest. Sellest on räägitud ja seda ka tehakse, aga näeme, et nii tegevused kui õppekavad võiks olla enam integreeritud ja õpetajatele ning pedagoogidele olla enam koolitusi ja nende võimestamist, et nad oskaks neid paremini ära kasutada.
- Riigi tasandil valdkondade vaheline koostöö tõhustamine (sotsiaal, haridus, kultuur, tervishoid).
- KOV pakub tasuta huvialategevust (Ida-Virumaal pakutakse lastele tasuta huvitegevust, mida rahastatakse projektipõhiselt tasandusfondist).

Teema: Linnastumine, väärtuste hägustumine

Hirm/probleem:

- Murelikuks teevad vaesus ja väärtuste hägustumine. Teatud piirkondades toimuvad olulised muutused, mis vähendavad sissetulekuid. Sotsiaalsed garantiid vähenevad jne.
- Noorte väljaränne piirkondadest ja laiemalt rahvastiku liikumine ja ka immigratsioon: väiksematest piirkondadest lähevad meie inimesed mujale ja siia asemele tuleb ka muust kultuurist inimesi. Viimane on mureks selles osas, et uutele asunikele olemasolevaid väärtusi selgitada ja neid juurutada on raskem. Ohuna nimetati potentsiaalset väärtuste konflikti sisserändajatega.

Lootus/eesmärk: Ühtne kogukond.

Lahendusi:

- Positiivse info levitamine muu kõrval ja selle kättesaadavuse parandamine. Tihti negatiivsel suurem tähelepanu ja see ei pruugi inspireerida.

LAUDKOND 2

Teema: Elukeskkonna parandamine

Hirm/probleem:

- Muudatusi ei toimu võrreldes praegusega – juhtub nii, et kaardistatakse probleeme, kutsutakse kogukonnad kokku, aga see ei jõua tulemusteni.
- Poliitiline aspekt – ei panda rõhku õigetele prioriteetsetele asjadele.
- Väljaränne suureneb veelgi, sh noored lahkuvad ja rahvastik vananeb.
- Tekivad kummituspiirkonnad ja getostumine

Lootus/eesmärk: Saavutada ühtne ja ühtsete väärtustega kogukond, kes panustab hea elukeskkonna kujundamisse.

Mõned lahendused:

- Tuleb ära määratleda kohad, mida üldse tuleb mõjutama hakata ehk defineerida probleemid kogukonnas.
- Konkreetsed tegevused tuleb piirkondlikul tasandil määrata ja vaadata, kes kõige õigemad vastutajad on ja mis on kõige prioriteetsemad teemad.
- Nõukogude (sh turvalisusnõukogu) ja KOV volikogu suurema seose tekitamine. Nõukogude ja eri platvormide kaudu olulistel teemadel suurem kõlapind. See aitab ka poliitilist tahet ja kuuldavust suurendada eri teemade osas. Eri nõukogude soovitusel peaksid olema kuuldavad.
- Teha ka kogukonna kärejaid vms, et oleks nõ pãris inimestega suurem seostatus.

- Anonüümsuse vähendamine.
- Kaasav eelarve.
- Individuaalne kogukonnaspetsiifiline lähenemine – riik peaks rahastusmodelite puhul sellega arvestama, sh KOVID. Näiteks põhimõte, et terves kehas terve vaim on oluline. Kui aga antakse raha selle jaoks, et võistlustel oleks tulemusi, siis ei pruugi see kaasa aidata üldisele rahvatervise huvile sugugi – lausa vastupidi.
- Noorte spetsialistide tulekuks Ida-Virumaale oleks vaja uut kinnisvara

Teema: Teadlikkus ja käitumine

Probleem/hirm:

- Vähene märkamine ja elanike reageerimine ja sealjuures hirm olla nõ „koputaja“.
- Õpilaste valmisolek tööturule minekuks on väike (hinnati teiste probleemide üheks juureks).

Eesmärk: Kogukonnaliikmed on teadlikud ja käituvad vastutustundlikult. Tervena elatud eluaastaid on rohkem kui seni.

Lahendusi:

- Lõpetajate suunamine või mingit moodi „nügimine“.
- Rohkem võimalusi tuleb pakkuda inimestele nii teadlikkuse kui reaalse tervisliku käitumise edendamiseks. Eri võimalused, eri meetodid ja lahendused, et jõuaks rohkemate sihtrühmadeni. Lahenduste mitmekesistamiseks koostöö ka teiste KOV-idega.
- Välja selgitada, mis on ühine infoväli. Ühisele infoväljale on vaja jõuda nii turvalisuse kui tervise küsimustes KOV-ide tasandil kuid ka laiemalt riigi tasandil. Õige info peab jõudma õigete sihtrühmadeni. Kokkuvõttes: koostöö info jagamisel ja info esitamine loogilistel platvormidel, kogukondade sees info jagamine eri teemadel. Näiteks gaasiseadmed ja ohutus.

Teema: Lõimumine ja võrgustikud

Probleem/hirm:

- Oma kultuuriruumi kadumine või selle kadumise hirm inimestel.
- Vähene soov panustada elukeskkonda (eri tavad jne.).
- Väärtuskonflikt (või selle oht).

Eesmärk/lootus: Ühtsete väärtustega kogukond, kes panustab keskkonna kujundamisse. Eri kogukondade sh eri rahvuste esindajad toimivad ja toimetavad koos.

Lahendusi:

- Sama, mis eelmise teema puhul: ühisele infoväljale on vaja jõuda nii turvalisuse kui tervise küsimustes KOVIDe tasandil kuid ka laiemalt riigi tasandil. Õige info peab jõudma õigete sihtrühmadeni. Ida-Viru inimesed elavad erinevates inforuumides, mis ei soodusta lõimumist.
- Eri ürituste ja ka riigitasandi võimuesindajate suurem seos piirkonnaga aitab kaasa mh piirkonna arengule, kuid ka inimeste enda väärtustunnetusele.
- Erinevate lõimumisvõimaluste ellukutsumine, jätkamine – näiteks lastelaagrid, et soodustada eri keele rääkijate osalust jne.
- Ühisürituste korraldamine, et tekiks ühtsustunne, kogukonnatunne.
- Koordineeritud tegevus, et lõimumistegevused ja muu oleks loogiliselt koordineeritud ja asutuste vahel loogiliselt jagatud.

LAUDKOND 1

Teema: Riskikäitumise vähendamine

Hirm/probleem: Õnnetuste ja eri haiguste esinemise arv ei vähene järgmise 10 aasta jooksul.

Lootus/eesmärk: Tehnoloogia võtab rohkem rolli ja vastutust inimese eest enda peale ning aitab pidurdada valede otsuste tegemist. Näiteks kodus ja liikluses ei lase tehnoloogia õnnetusel juhtuda (nii kergesti).

Lahendusi: Tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtu toetamine.

Teema: Tugevad kogukonnad, teadlikud kogukonnad, inimeste suurem omavastutus

Hirm/probleem: Enamikes kohtades/külades polegi edaspidi kogukonda. Vähe eestvedajaid ja neid, kes kaasaks.

Lootus/eesmärk: On tugevad kogukonnad, kes märkavad probleeme ja ohte ning oskavad ja tahavad vastutust võtta. Arendatakse ja valmistatakse ette sellised eestvedajad, kes suudavad kogukondi aktiveerida.

Mõned lahendused:

- Igakülgne koostöö.
- KOVi poolsete võimaluste avar mõtestamine ja sellest tulenevalt sobivate teemade puhul konkreetsete tegevuste ellu viimine. Näiteks KOV saab aidata liiklusohutuse osas jõuda eakateni; KOV saab (ja Põltsamaal päriselt ka kavatseb) toetada vingandurite soetamist jne.
- Kogukondade aktiveerimiseks KOV poolsed tegevused.

Teema: tervisekäitumine, ohutu käitumine

Hirm/probleem: inimesed on nõrgemad, paksemad, õnnetumad

Lootus/eesmärk: inimeste suhtumine aitab tervise edendamisele kaasa

Lahendusi:

- Tuleb kuidagi koduni jõuda (näiteks tööandjate kaudu): regulaarsed teavitusüritused, asjade tausta selgitamine.
- Hariduse edendamine: õuesõpe, sportimisvõimaluste pakkumine.
- Tervist ja turvalisust soodustava keskkonna loomine riigi ja KOV koostöös: kergliiklusteed, ujula. (KOV ei saa üksi hakkama kergliiklusteede, ujulate ehitamisel. Ootus on riigi toele ja rahastusmudelitele, mis oleks teadlikult üles ehitatud tervisekäitumist ja turvalisust toetavate lahenduste ellu kutsumiseks, mitte lihtsalt juhuslike kinnisvaraobjektide edendamiseks. St. ei ehitata mitte lihtsalt ujula vaid mõeldakse läbi selle laiemad eesmärgid)
- Veel märksõnu: tänavavalgustus; tasuta sportimisvõimalused; stressi teadvustamine ja sellega võitlemine; tervisliku toitumise trendiks muutmine ja teadvustamine, mis tegelikult tervislik; hooldamata ja mahajäetud hoonete lammutamine; korrastamata küttekolded ja elektriseadmed, ülekäiguradade märgistamine, tervisealane haridus üldhariduskoolides.

LAUDKOND 2

Teema: Turvaline ja tervislik elukeskkond

Hirm/probleem: ei jõua tegevustega õige sihtrühmani

Eesmärk: keskkond kodust avaliku ruumini toetab inimese turvalist käitumist, turvatunnet ja teisalt tervislikku käitumist ja tervist.

Lahendusi:

- Turvaline elukeskkond algab eelkõige kodust. Selle jaoks peaks nii perekonnaõpetus kui igakülgne ennetustegevus algama nii vara kui võimalik (lasteaed).
- Projektipõhisuse asemel/kõrval arendada jätkusuutlikke ja pikaajalisi lahendusi.
- Haridussüsteemi ennetust toetavate teemade sisse integreerimine HTMi kaasabil.

Teema: ennetuseks märkamine ja sekkumine, teadlikkuse ja oskuste tõstmine kogukonnas, inimeste enda vastutus

Hirm/probleem: osade vanuserühmadeni ei jõuta ennetustegevusega; inimesed ei pruugi ise tahta õigesti käituda, isegi kui teadlikkus on olemas.

Eesmärk: ennetustegevused on hästi planeeritud, sihtrühmaspetsiifilised ja avaldavad päriselt positiivset mõju. Inimeste enda vastutustunne ja vastutus suurenevad.

Lahendusi:

- Vaadata üle sihtrühmad, kellele üldse ennetust teha ja mis teemadel teha, sest võib olla olulisi teemasid (nagu enesetapud või vaimne tervis), mille puhul kavakindlat ennetustööd üldse ei tehtagi.
- Ennetustegevused peavad olema läbi elukaare!
- Inimeste teadlikkust ja julgust abi andmisel on vaja tõsta (nt elustamine).
- On vaja ellu kutsuda eri tegevusi, et suurendada inimeste hoolivust, teineteise märkamist.

Teema: liiklusõnnetused

Hirm/probleem: autojuhtide arv suureneb veelgi, tehnika areneb ja inimeste oskused ei pruugi sellega kaasas käia.

Eesmärk/lootus: liikluskultuur paraneb, kasutatakse tõhusalt erinevaid olustikulisi meetmeid, inimesed kasutavad üha enam ühiseid liikumise võimalusi (olgu see ühistransport või muud lahendused, mis vähendavad liiklustihedust teedel).

Lahendusi:

- Koolides ohutusõpet ka edaspidi pakkuda, seda edasi arendada. Lisaks sellele liikluskasvatus.

- Üheskoos liikumise võimaluste arendamine.
- Igaühe käitumine, isiklik eeskuju ja vastutustundliku liikleja kuvand aitab oluliselt kaasa. Üks võimalus on seda „eeskuju“ võimendada näiteks eri kampaaniate või muude „kella külge panemiste“ kaudu.

LAUDKOND 3

Teema: poliitiline tahe (raha), pikaajalised strateegiad

Hirm/probleem: vajalike teemade olulisust ei pruugita tunnetada ja adekvaatselt sihte seada. Vajalikud otsused on tihti ebapopulaarsed. Probleemide lahendamist muudab keerukamaks nende regionaalsus.

Lootus/eesmärk: suunad on kokku lepitud pikaajaliselt, arvestades muuhulgas kogukondade ja inimeste vajaduste ja arvamustega, regionaalsete erisustega. Keskendutakse juurprobleemidele.

Lahendusi:

- Kogukonnad ja inimesed peavad ka omalt poolt osalema poliitika tegemise protsessis ja vajadusel avaldama survet erakondadele, poliitikutele – nii jõuavad erinevad teemad ja mõtted õigete inimesteni. Kogukondade ja kodanike aktiivsust oleks seega hea soodustada.
- Lahendus oleks ka erakondade üleste kokkulepete tegemine ja pikaajalised vaated nii tervise kui turvalisuse teemadel.
- Fookus peaks olema juurprobleemidel (nt alkoholipoliitika puhul on vaja mõelda laiemalt ja regionaalselt, analüüsida mõjusid põhjalikumalt).

Teema: kogukonnad – tugevad, pädevad ja jätkusuutlikud

Hirm/probleem: ükskõiksus, eestvedajate vähesus. Projektipõhisus ja vähene jätkusuutlikkus.

Lootus/eesmärk: tugevad, pädevad ja järjepidevad kogukonnad, mille tegevus ja toimimine on jätkusuutlik ning sh järelkasv olemas.

Lahendusi:

- Aktiivsetele kogukondadele kaasaaitav kodanikukasvatus ja väärtuskasvatus.
- Inimeste kaasatus terve elukaare vältel.
- Töö ja elukeskkonna parandamiseks võimaluste loomine maapiirkondades.
- Kujundada kogukonna hoiakuid ja julgust öelda välja probleeme ja vajadusi.

Teema: ennetustöö ja selle elluviijate koostöö

Hirm/probleem: projektipõhisus, ressursside nappus, tegutsemine nn silotornides.

Lootus/eesmärk: toimib igakülgne läbimõeldud koostöö eri poolte vahel, sealjuures hoitakse sama sihti. Toimib võrgustikutöö, horisontaalne koostöö, koostöö eri institutsioonide vahel, eri spetsialistide koostöö, vertikaalne koostöö kuni poliitika kujundamiseni, poliitika tegemiseni.

Lahendus:

- Eri poolte koostöö, mis võiks sisaldada kaastööd, et kõik teeksid üht asja.
- Ka horisontaalne ja vertikaalne koostöö, võrgustikutöö.
- Rahastus läbimõeldumaks.

Järvamaa arutelupäeva kokkuvõte 10.12.2018

LAUDKOND 1

Teema 1: terviseedendus

Hirm: väheseid ressursse kasutatakse ebaefektiivselt; tervisekahjude tagajärgedega tegelemise maht kasvab; elanikkonna tervis halveneb, sest terviseteadmisega ei tegeleta aktiivselt, selle tulemusena ka turvalisuse tase langeb.

Lootus/eesmärk: tervisega seonduvad ennetustegevused toimivad süsteemselt, terviklikult ja tulemuslikult.

Võimalikud lahendused:

- Maakonna tasemel ühtne terviseedendus, mille jaoks teevad koostööd kohalik omavalitsus ja Tervise Arengu Instituut.

Teema 2: valdkondade ja partnerite vaheline koostöö

Praegu pole valdkondade ja partnerite vaheline koostöö kõige paremini toimiv, sest see ei sõltu tihti kohalikest tasandist, vaid on riiklikult korraldatud. Kogukonna tasandil on koostöö tegemine samuti keeruline, sellega peaks tegelema.

Hirm: kui ei suudeta teha efektiivset koostööd erinevates valdkondades, siis raisatakse ressursse ja elanikkond on endiselt rahulolematu.

Lootus/eesmärk: kõik tegevused on piirkonnas teadlikult koordineeritud, ressursid on optimaalselt kasutatud ning elanikkond on rahulolev ja tunneb end turvaliselt.

Võimalikud lahendused:

- Koostöö toimimise eest vastutaja ja protsesside eestvedaja võiks olla KOV.
- Maakondlikul tasandil võiks toimuda valdkondade põhised ümarlauad, kus tekiks teadmine probleemidest ja võimalikest lahendustest.
- Kolmandat sektorit peaks aktiivsemalt kaasama, ent enne on tarvis kaardistada nende tegevus erinevates valdkondades.
- Kaasama peaks riigi poolelt ka Päästeametit ning politseid.

Teema 3: teenuste olemasolu ja nende osutamine

Hirm: spetsialistide ja teenuste puudumine; liigne bürokraatia; oluliste teenuste puudumine.

Lootus/eesmärk: teenused on olemas; teenuste osutamine on koordineeritud; riiklikul tasandil on personalipoliitika läbimõeldud ja vajaduspõhine; lähenemine teenuste pakkumisele on paindlik ja inimesekeskne; inimene saab vastavalt vajadusele kvaliteetseid teenuseid ja Järvamaal soovitakse elada.

Võimalikud lahendused:

- Olemasolevaid teenuseid ja nende pakkumist on tarvis paremini koordineerida.
- Esmalt on tarvis kaardistada pakutavad teenused ning seejärel tuleb mõelda, kuidas oleks võimalik neid paremaks muuta.
- Vaja on selgeks teha kitsaskohad teenustes ja nende pakkumises, alles seejärel saab neid lahendama asuda.
- Vaja on teenuste ja nende pakkumise lihtsalt, selget ja vajaduspõhist rahastamist.
- Haridus- ja regionaalpoliitika peaksid olema riiklikul tasandil selged, läbipaistvad ja pikaajalised.
- Riik peaks kohalikke omavalitsusi rohkem usaldama teenuste pakkumises.

LAUDKOND 2

Teema 1: teadlikkuse tõus, ennetus, märkamine

Oskus teha valikuid ennetuse, märkamise, vanemahariduse ja teavitustegevuste osas. Hetkel teevad inimesed väheste informeerituse tõttu mitmeid valesid valikuid.

Hirm: valede valikute tagajärjel on inimesed paksemad, haigemad, väsinumad.

Lootus/eesmärk: inimesed on teadlikumad ning on viinud teadmised ka praktikasse ja oma käitumisse; vajadus politsei ja päästjate järele väheneb, sest inimesed on teadlikumad ning teevad turvalisemaid ja tervemaid valikuid.

Võimalikud lahendused:

- Vanemlusprogrammide läbiviimine koolides, nii noortele kui ka noortele vanematele. Sarnaste programmide laiendamine ka ülikoolidesse, kus pakutakse vastavasisulisi loenguid ja koolitusi. Hetkel lõppevad perekonna- ja inimeseõpetus sisuliselt põhikooli õppeprogrammiga ära, ent ka noortel lapsevanematel ja nendeks saajatel oleks tarvis mitmeid teemasid uuesti kuulda.
- Spetsialistid peaksid olema julgemad tõenduspõhise seisukoha väljendamisel. Hetkel ei julge mitmed perearstid lapsevanematele öelda, et nende laps on ülekaaluline, aga selle probleemi teadvustamine on väga vajalik. See peaks olema osa spetsialisti pädevusest ja vastutusest.
- Spetsialistide puhul ei tohiks tekkida konflikti sellega, milline ta ise on ning millist infot jagab: näiteks selgelt ülekaalulised toitumisharjumused ei tohiks olla tavapärased.
- Tervisliku toitumise teooria ja praktika sidumiseks võiksid toimuda toidutegemise koolitused, kus antakse praktilised oskused. Kuna hetkel takistab peredes tervislikku toitumist ka see, et vanematel puudub teadmine sellest, mis on tervislik või ei oska nad tervislikku toitu valmistada, siis aitaksid vastavad koolitused probleemi leevenemisele kaasa.
- Suhkrumaksu või magusamaksu kehtestamine, mis suunaks tervislikumaid valikuid tegema.
- Info peab olema kättesaadav erinevatele vanusegruppidele vastavalt nende infotarbimisharjumustele.

Teema 2: liikumine, ülekaalulisus, vaimne tervis

Hirm: inimeste mugavus, laiskus, soovimatus muudatusi teha on valitsev.

Lootus/eesmärk: inimesed liiguvad rohkem õues ja toituvad tervislikumalt.

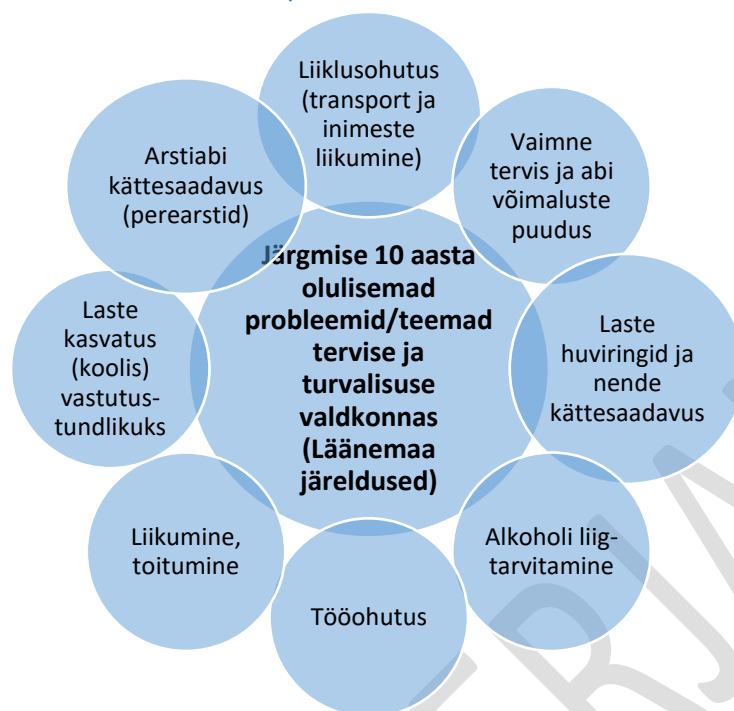
Teema 3: koostöö erinevate valdkondade vahel

Hirm: inimesed teevad valesid valikuid ja selle tulemusena valdkondlik killustumine süveneb.

Lootus/eesmärk: koostöö erinevate valdkondade vahel toimib efektiivselt ja on tulemuslik.

Lisaks mainiti veel: tehniline ja IT-alane teadlikkus on olulised, sest sellega seoses võivad esile kerkida ohud nagu tehnoloogiast sõltuvus ja andmete väärkasutamine kolmandate osapoolte poolt; tuleb õpetada inimestele, kuidas ennast tehnoloogiaga kaasnevate potentsiaalsete ohtude eest kaitsta ja tehnoloogiat enda huvides ära kasutada.

Läänemaa arutelupäeva kokkuvõte 11.12.2018

LAUDKOND 1

Teema: Liiklusohutus (transport + liikumine)

Hirm/probleem: Probleem on seotud nii liiklusohutuse kui liikluskultuuriga. Samuti on oluline transpordi kättesaadavus, st ühistranspordi korraldus. Ohutust mõjutavad ka praamide pealt tulevad autorongid. Teede seisukorras ja hoolduses kohati vajakajäämisi. Kui nende teemadega seotud olukord ei parane, siis on hirm, et õnnetuste arv suureneb, inimeste ohutunne seoses liiklusega suureneb.

Lootus/eesmärk: Kergliiklus ja alternatiivsed transpordiliigid aitavad inimeste ohutusele kaasa.

Teema: Vaimne tervis

Hirm/probleem: Nõustamisvõimaluste puudumine, õigel ajal abi mitte saamine. Inimesed ei jõuagi abini. Riik annab kõik üle, mis toimib ka hetkel nii hästi. Üksindus, inimeste haavatavus, manipuleeritavus, erinevad erivajaduse, psühhosomaatilised haigused, raske enesega hakkama saada ja sellest kõigest tulenevad turvalisusriskid.

Lootus/eesmärk: Teenuste pakkumine on mõistlikult korraldatud ja inimestele piisaval määral kättesaadav.

LAUDKOND 2

Teema: Huviringid ja liikuvus

Hirm/probleem: huviringid küll olemas maakonnas, kuid kõigile pole kättesaadavad.

Lootus/eesmärk: lastele on huviringide kättesaadavus suurenenud, lapsed osalevad aktiivsetes tegevustes, samuti on paranenud laste liikuvus.

Lahendusi:

- Hetkel linnalapsed tulevad kooli jala, maalapsed koolibussi/autoga, mistõttu tihti linnalaste aktiivsus isegi suurem. Vaja soodustada liikumist.

- Tunnetus on, et nooremad lapsed on aktiivsemad, probleemiks aga teismelised ja nende liikumisaktiivsus. Vaja on enam ka teismeliste suunal ja ka laiemalt keskkonda kujundada, et see soodustaks liikumist.
- Luu paindlikumaid vorme noorte ja laste kaasa haaramiseks – ei jõua kõigini sama lahendusega.
- Huviringide osas osad KOVid nt Vormsi maksab laste huviringid kinni ja pakub tasuta sõitu, kuid on vaja siis vastutajat kaasa. Soodustada nende vastutajate leidmist, olemasolu, motivatsiooni.
- Rohkem pädevaid treenereid ja ka riigi poolset tuge huvitegevuse edendamiseks.
- Laste kasvatamiseks vajalike oskuste edendamine – vanemlike oskuste toetamine võib aidata probleeme leevendada.

Teema: Terviseteadlikkus

Hirm/probleem: Ühise nimetajaga teema, mis võtab kokku mitmed lauas välja käidud teemad – alkoholi liigtarvitamine, tubaka tarvitamine, vaksineerimine, uimastite tarvitamine, riskikäitumine. Terviseteadlikkusega mitte tegeledes suurenevad kulud tervishoiule, eluiga ja ka töövõime vähenevad.

Lootus/eesmärk: Inimeste teadlikkus kasvab, hoiakud paranevad ning tänu sellele ka tervisenäitajad.

Lahendusi:

- Olgu tegemist alkoholi liigtarvitamise või tervisliku toitumisega – teadlikkus sellest ei ole nii loomulik nagu arvaks. Vaja on teadlikkust parandada.
- Vaja valida õiged kanalid info edastamiseks, teha selgeks, mida inimesed usaldavad ja tarbivad (nii tervislik toit kui muu).

Teema: Tööohutus

Lootus/eesmärk: nii tööandjate kui töötajate vastutus suureneb ja õnnetused vähenevad.

LAUDKOND 3

Teema: Liikumine, toitumine

Hirm/probleem: Hirm on see, et järjest rohkem lapsi on ülekaalulised, mis omakorda suurendab pidevalt ülekaalu ja sellega seotud haiguste osakaalu ühiskonnas.

Lootus/eesmärk: inimeste teadlikkus tervislikust toitumisest on tõusnud. Ülekaalu vähenemine ühiskonnas ja motiveeritud lapsed ja nende vanemad, kes soovivad liikuda ning oma tervise heaks midagi ära teha.

Lahendusi:

- Lahendusena pakuti välja, et liikumisega tegelemise motiveerimine peaks algama juba lasteaias.
- Toitumine oli vähem teemaks ning pigem oldi seisukohal, et koolitoitodega on kõik hästi, aga küsimus on ka vanemateni jõudmine, et kodune toit oleks tervislikum.

Teema: Laste kasvatus koolis – kuidas kasvatada lastest vastutustundlikud kodanikud

Hirm/probleem: laste ja noorte abitus üha süveneb

Lootus/eesmärk: haridussüsteem toetab enam laste kujunemist vastutustundlikuks kodanikuks.

Lahendusi:

- Kodanikuõpetuse ja klassijuhataja rolli ära kasutamine (aga kuidas?).
- Usuõpetus, inimeseõpetus, kodanikujuuluse ja vastutusvõime suurendamise teemade suurem osakaal, sisse integreerimine.
- Ootus ja lahendus on see, et kool peaks olema tasakaalustatud ja motiveeriv, õpe peaks olema interaktiivne ja käima rohkem läbi eluliste näidete. Õppetöö peaks õpetama lastele ka vastutuse võtmist ja töötegemist.

- Toodi välja, et arvestama peaks ka sellega, et sageli ei pruugi kodudes olla neid eeskujusid, kes selle koduse vanemlusest tuleneva õppe peaksid ära tegema (nt seepärast, et isad välismaal tööl).

Teema: Arstiabi kättesaadavus (eelkõige perearstid)

Hirm/probleem: Hirmuks on arstiabi (st perearstiabi) vähenemine ja ära kadumine maakonnas. Juba praegu on näha, et perearstid on minemas lähiaastatel järjest pensionile. Samuti on maakonnas vajadus eriarsti järele ja vananeva ühiskonnaga on see vajadus järjest kasvav.

Lootus/eesmärk: Vaja on tegeleda järgmise 5 aasta jooksul, et perearste juurde saada ning nende rolli ümber kujundada, kuna perearst ei peaks olema logistikakeskus, kust saab retsepte ja edasi suunamist.

Lahendusi:

- Perearsti väljaõppe süvendamine ja pädevuse laiendamine (perearsti õiguste suurenemine) – palju saab tegelikult kohapeal ära teha.
- Samuti tuleks hoida silm peal maakonna noortel, kes lähevad Tartusse arstiks õppima, peaks mõtlema kuidas neid motiveerida kodukohta tagasi tulema ja Läänemaal arstiametit praktiseerima.

Teisi teemasid

Leiti, et politsei tugevus tuleks võtta fookusesse. Hirmuna toodi välja, et politsei tundub järjest nõrgenevat. Toodi välja hinnang, et politseid on järjest vähem näha.

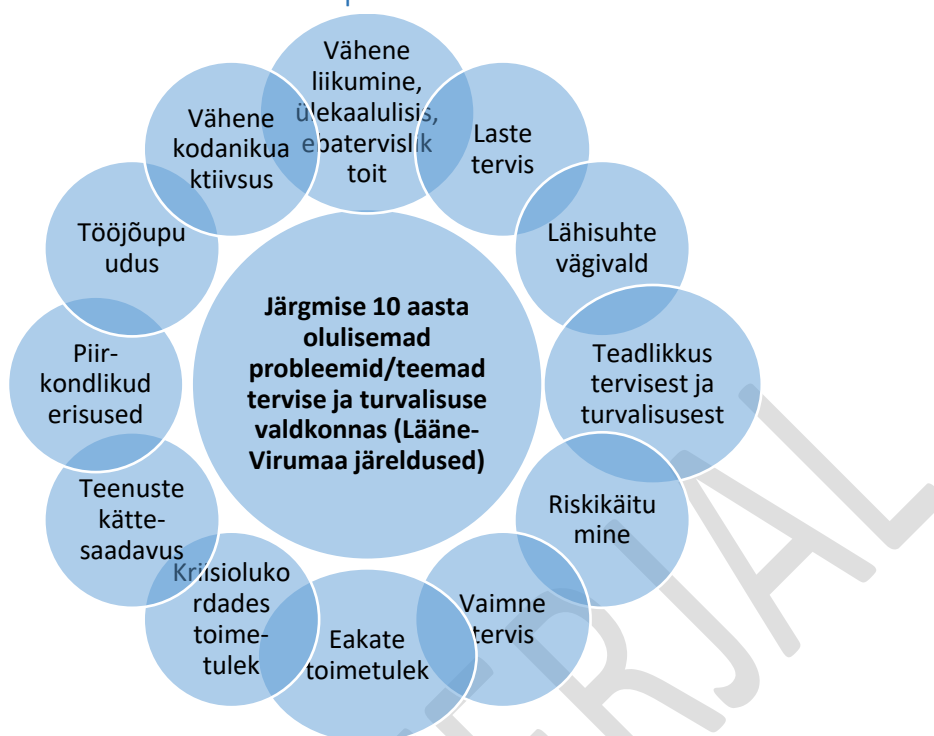
Transport. Maakond on suur ja rahvastikutihedus väike, seetõttu on paljude teenuste kättesaadavus probleemne transpordi puuduse tõttu. Olgu selleks tervishoiuteenused, sotsiaalteenused või laste huviringid.

Liikumise puhul tõi üks laudkond välja selle, et liikumist saab soodustada läbi keskkonna loomise. Rõhku pandi siin riigiasutustele (nt Maanteeamet), kes võiksid luua rohkem kergliiklusteid ja tagada transpordi ning heakorra linnaäärsetes ja maakohtades.

Toimus arutelu usuorganisatsioonidega, mille eesmärk oli kaasata usuorganisatsiooni maakonna turvalisuse nõukogusse. Haapsalus on 21 usuorganisatsiooni, kes peavad enda jaoks valima kõneisiku ja ühe liikme turvalisuse nõukogusse.

Usuorganisatsioonid tutvustasid enda tegevusi, millega nad kogukonda panustavad. Nad peavad varjupaikasid, mis majutavad peamiselt alkohoolikuid ja vanglast vabanenuid, pakuvad invatransporti, laste huvitegevust (laagrid, pühapäeva kool), kodukülastusi eakatele, hooldustööd haigevoodis inimestele, kogukonda kokku toovaid sündmusi ja palju muud. Haapsalu linn koos luteri kirikuga peab perekeskust, kus soovivad pakkuda ka vaimset tervist toetavaid tegevusi.

Lääne-Virumaa arutelupäeva kokkuvõte 15.11.2018

Tervise ja turvalisuse arengusuundade ettekanded ja kommentaarid ning küsimused

- Millele tasuks piirkonnas tervisevaldkonnas rõhku panna: kas kasvajatele, vereringeelundkondade haigustele või vigastustele? Vastus: Rõhku peaks panema vigastustele, sest need on kõik ennetatavad. Samas kukkumise kohta ei teata vanust, soodumust ja kuidas juhtus. Ennetusmeetmete väljatöötamiseks on see väga oluline.
- Omavalitsuse roll pole defineeritud. Ennetustööd tuleb vaadata terviklikult. Millises rollis keegi kõige paremini ennetust teha saab, see ei tähenda, et KOV peaks kogu ennetust üksi tegema. Roll peaks olema läbi mõeldud.
- Maakonna arengustrateegia peab olema paigas 15. jaanuar, miks riiklikud on alles välja töötamisel? Vastus: Maakonna arengustrateegiat saab võtta kui sisendit riiklikule. Lisaks vaadatakse iga aasta neid ümber.
- KOV esindaja ütleb, et KOV ja riigi vaheline koostöö on olematu. Riigi esindaja võiks osaleda Maakonna/KOV arengukava või profiilide koostamise juures.
- KOV esindaja: Kuidas STAK ja RTA seotud? Oluline, et ei oleks teemat mis jääb arengukavadest välja.
- Terviseameti esindaja peaks olema maakonna turvalisuse nõukogus.

Laudkondade arutelu kokkuvõte: väljakutsed, mida arutati

- Vähene liikumine, ülekaalulisus, ebatervislik toit
- Laste tervis
- Lähisuhte vägivald
- Üldine teadlikkus tervisest ja ka turvalisusest
- Vaimne tervis (depressioon, dementsus, sõltuvused)
- Noorte riskikäitumine ja vigastused
- Eakate toimetulek ja elanikkonna vananemine
- Elanikkonna kriisilukordades toimetulek, valmisolek kriisideks KOV tasandil ja üksikisiku tasandil. Kriisinõukogu kaotamine.
- Teadlikkus. Info levitamine on killustunud. Süsteemsuse puudumine. (Nt ennetustöös)
- Teenuste kättesaadavus ja selle hind. Kõiki teenuseid ei saa ja pole mõistlik koondada. Oluline on päästeteenuse saadavus. Arvestades omavalitsuste liitmist tuleks olukorda uuesti hinnata.
- Riik arvestab vähe piirkondlike eripäradega. Riik peaks rohkem tuge pakkuma äärealadele.

- Ennetustöö on KOV-ide kaupa väga erinev, parandada tuleks kaasamist ja info liikumist nii KOV-ide vahel kui ka KOV ja riigi vahel.
- Turvalisus ja kergliiklusteede planeerimine. Lahendused on väga erinevad ja tihti puuduvad terviklahendused. Kergliiklustee on oluline vigastuste ennetamisel ja liikumisharjumuste kujundamisel. Varasemalt ehitas Maanteeamet terviklahendusi ehk maantee rekonstrueerimisel ehitati ka kergliiklustee, nüüd panustab ainult ohutusele ning ei ehita enam kergliiklusteid, sest pole ka kohustust.
- Koduohutus
- Statistika puhul ei arvestata reaalselt olukorda, vaid ametlikku sissekirjutust.
- Tööjõu-, spetsialistide puudus (õpetajad, politsei, meditsiin, pääste jne). Lisaks puudub ka adekvaatne teadmine riigi tasandil, et kellest on puudu.
- Vähene kodanikuaktiivsus, vähene valmisolek muutusteks.
- Vähesed KOV-d või nende juhid tunnevad, et tervis ja turvalisus on nende teemad. KOV viib ellu seadusega pandud kohustuslikeks teenuseid, olulisteks mittekohustuslikeks tegevusteks ressursi napib.

Lahendused, mida arutati

Eakad, eakate toimetulek ja elanikkonna vananemine

- Aidata kaasa eakate oskusele kasutada nutitelefone. Vaja tõsta teadlikkust nutitelefoniga kaasas kandmise vajalikkusest ja õnnetuse korral tegutsemisest. (Ka prügi välja viies telefon kaasa ja telefon seadistatud nt et ühe nupu all oleks häirekeskus. Toodi näiteid, kus mobiil oleks võinud inimese elu päästa, kui see oleks kaasas olnud).
- KOV võiks varustada vanureid telefonidega ja koolitustega.

Ülekaalus

- Laste liikumise kasvatamine vanemate eeskujul kaudu. (Lasteaia saaks veel vanemaid kätte). Vanemate liikumise harjumuste suurendamine, selle eest võiksid nt töötervishoiuvolinikud rohkem seista. Neil võiks olla nt oma võrgustik.
- Hea näide koolikorralduse kohta on nt liikuma kutsuv kool.
- Kooli õppekava rohkem eluliseks nt võiks teha arvutusi kaloritega, palju peab liigutama, et süüa kommi või kuidas arvutada päevast energia kogust, samuti võiks olla tervisemõõtmised.
- Koolitoidu kvaliteet ei sõltu toitlustus niipalju ettevõttest, kui peakokast. Rohkem peakokkadele suunatud koolitusi.
- TAI näidismenüüd ei ole sageli taskukohased.
- Kooli/lasteaia planeerimisel saab keskkonna teha mängulise ja lastele liikumise huvitavaks- keskkonna kujundamine liikumisharjumuse suurendamiseks.
- Maanteeamet võiks teha kergliiklusteid ka liikumisharjumuse suurendamiseks.
- Toodi välja paradoks, et ühelt poolt sööme ennast paksuks ja haigeks, aga samas teevad ettevõtted riigihankeid madalamale hinnale ja selle all kannatab ka kvaliteet.
- Maksuvaba sporditoetuste tekkimisel on neid kasutama hakatud ning praegu kasutab umbes 15-20% töötajatest, kus see on, neid aktiivselt.

Turvalisus

- Eelkõige ootused liiklusohutuse suurendamise osas. Põhimaanteed peaksid olema ääristatud kergliiklusteedega (turvaline ning aitab kaasa liikumise suurendamisele).

Vaimne tervis

- Teenuste kättesaadavus on probleem, sest pole vaimse tervise õdesid. Lisaks tahavad inimesed anonüümsust, mida väikses kohas pole. Psühholoogi ukse taga ootamine paneb märgi külge.

- Noori on vaja eluks ette valmistada (kuidas toime tulla nt töökaotuse või võlgadega. Vaja arendada sotsiaalseid oskusi). TAI Imelised aastad ei ole ainult probleemsetele peredele, vaid seda saab kasutada ka tulevastele lastevanematele.
- Ületöötamine. Pere arvelt ei tohiks õhtule planeerida tööalaseid kohtumisi. Eluterve pere ja selle olulisus.
- Igas koolis peaks olema koolipsühholoog.
- Lasteaiaõpetajad tegelevad koduse kasvatuses, mida vanemad on tegemata jätnud.

Lähisuhtevägivald

- Tundub olevat kitsa ringkonna probleem. Teemat arutatakse, plaanis on luua sotsiaalkaitsekomisjon. Vägivallatsejale tuleb ka abi pakkuda, mitte ainult karistada.
- Ka vallavolikogu liikmed peaksid rohkem teemast huvituma. Ühiskonna ja kogukonna tasemel peaks olema nulltolerants vägivalla suhtes. Vägivaldatav õpitakse sageli peres (vanemate eeskujul).

Hädaolukorrad

- Elanikkonna õppused ja koolitused kriisilukordades toimetulekuks peaksid olema praktilised, mitte ainult teoreetilised.
- Atraktiivsed klipid televiisoris sellistel aegadel, kus inimesed reaalselt telerit vaatavad. Nt kuidas käituda elektri või vee puudumisel.
- Populariseerida https://www.naiskodukaitse.ee/OLE_VALMIS_3680

Teadlikkus tervislikest eluviisidest

- Kampaaniad on lühiajalised, vajalik on läheneda süsteemselt ja pidevalt.
- Vanemaid on küll raskem mõjutada kui lapsi, aga ei tohiks neid kõrvale jätta. Nt läbi töökohtade proovida mõjutada/kaasata. Vanemaid saaks mõjutada ka läbi laste, mistõttu panna rõhk lasteadeadele, koolidele.
- Lastevanemate tugirühmade loomine võiks aidata, koosolekud lapsevanematega.
- Töötervishoiuspetsialiste on vaja rohkem koolitada, et positsioon poleks formaalne ja tüütu kohustus vaid teeks ka midagi reaalselt.
- Rõhku tuleks panna sotsiaalsete oskuste õpetamisele juba lasteaiaas.
- Koolides tuleks tegeleda rohkem õpilaste motivatsiooniga ja õpetama neid seoseid looma. Samuti tuleks õpetajate motivatsioonioskusi tõsta.

Killustatus/rollide teadvustamine

- Nt avahooldus saab juurde võtta ülesandeid, vaadata nt kodu turvalisust. Nad nagunii käivad probleemsetes peredes. Järelevalvekohustuste jagamine.
- KOV-id peavad paremini oma rolli teadvustama, kellel ja kus on võimalik panustada.

Põlvamaa arutelupäeva kokkuvõte 25.10.2018

Vahearutelu: kuivõrd eelnevalt arengukavade ülevaadetes esitatud teemad kõnetasid? Kas tekkis tunne, et midagi olulist on tähelepanu alt väljas?

Teet Helm, Räpina vallavolikogu esimees: laste ja noortega tegelemise teema on väga oluline, eriti just infotarbimise kasvuga seoses, samuti sotsiaalmeediaga, arvutimängudega. Vägivalla propageerimine nendes on tavaline. Selle teemaga tuleb väga aktiivselt tegeleda, mis ei tähenda keelamist (seda kindlasti mitte teha). Igakülgne huvitegevus on vajalik, tuleb pakkuda noortele rohkem võimalusi vaba aja veetmiseks. Täiskasvanute puhul ka vaja tegelikult vaba aja veetmise võimalusi, et vähendada nt liigset alkoholi tarbimist. Üldised märksõnad: laste-noorte vaimne tervis, huvitegevuste pakkumine.

Katri Mandel, Töötukassa: abi kättesaadavus on oluline teema, eriti vaimse tervise poolel. Tihti ei jõua abi selle vajajani õigel ajal, vaid siis, kui on juba liiga hilja.

Tervise ja turvalisuse olulisimad teemad ja ootused: arutelu kokkuvõte

LAUDKOND 1

Probleem: ükskõiksus iseenda, teiste, lähedaste, riigi vastu ja sellega kaasnevad turvariskid

Lootus/eesmärk: inimesed on osavõtlikud, märkavad, tunnustavad.

Lahendusi:

- Isik: lapsevanem oskab märgata last ning seletab, miks märkamine on vajalik.
- Erasektor: vastutustundlik ettevõtte kui bränd või kuvand.
- Kolmas sektor: külaseltsi inimeste kaasamine, nt uute inimeste puhul, et nad oleks teadlikud ja kaasatud. Huviringid, vabatahtlik töö.
- KOV: teavitavad, kaasavad, tunnustavad.
- Riik: rahvaküsitledused ükskõiksuse vähendamiseks.

Probleem: ääremaastumine

Hirm: Julgeolekurisk, vähem teenuseid

Lootus/eesmärk: piirkond on atraktiivne, võimalusi pakkuv, hoiab inimesi siin.

Lahendusi:

- Isik: endale töökoha loomise võimalused.
- Erasektor: kaugtöö võimaluse pakkumine.
- Kolmas sektor: riik kaasab neid teenuseid ellu viima, sellega leeveneb ääremaastumine.
- Maakond (KOV koostöö): mainekujundus.
- KOV: ettevõtete toetamine, koolivõrgu arendamine.
- Riik: kaugtöö, eriprogrammid, maksusoodustused, investeeringud.

Probleem: vaimne tervis

Hirm: vaimse tervise probleemidega inimeste arvu suurenemine.

Lootus/eesmärk: inimesed julgevad ja oskavad abi otsida, märgata, vajadusel ise abi pakkuda.

Lahendusi:

- Isik: pereväärtuste hoidmine.
- Erasektor: tervisliku töökeskkonna loomine, kolleegi märkamine.
- Kolmas sektor: sotsiaalne ettevõtlus, mis toetaks vaimset tervist. Kaasatud need, kes muidu ei leia tööd või ei suuda.
- KOV: abiteenused.
- Riik: lisarahastus vaimse tervise probleemidega tegelemiseks.

LAUDKOND 2

Probleem: hoiakute kujundamine, hoiakute tähtsustamine.

Lootus/eesmärk: Erisuste märkamine on keskne eesmärk, samuti pädevate spetsialistide olemasolu ja nende koolitamine.

Üldine kommentaar hoiakute kujundamise, vaimse tervise, lähisuhtevägivalla, alkoholi liigtarvitamise probleemide lahendamiseks

- Töö alates lasteaiast, ennetusega tegelemine. Ei tohiks vaid tagajärgedega tegeleda, vaid tuleks minna rohujuuretasandile. Näiteks koolist väljalangevust on endiselt probleem. Probleemid nii koolis kui kodus on selle taustal.
- Kohalikul omavalitsusel on suur roll nii hoiakute kujundamise, vaimse tervise, lähisuhtevägivalla kui ka alkoholi liigtarvitamisega seotud teemade puhul.
- Põlvamaa jaoks on keskne kindlasti ka küsimus, kuidas hoida inimesi piirkonnas, samuti kuidas säilitada kompetentsi. Inimressursi vähesuse tõttu võib lihtsalt tekkida olukord, kus paari inimese lahkumisel tekivad lüngad näiteks huvihariduse pakkumises, teatud valdkondade tundmisega seoses jms. Olulised on eestvedajad, keda tuleb märgata ja hoida!

Probleem: lähisuhtevägivald ja vaimne tervis.

Väga paljud teemad jõuavad lõpuks lähisuhtevägivallani. Nii vaimne kui füüsiline vägivald nii partneri, lapse või kellegi muu suhtes.

Eesmärk/lootus: eesmärk oleks, et märgataks rohkem, et oleks rohkem tervena elatud aastaid. Hetkel on väga vähe nõustamisteenuseid, samuti pole neid kelleltki tellida, sest vastavate teenuste pakkujaid lihtsalt ei ole. Kui kohe ei ole võimalik oma probleemidest rääkida, siis olukord võib eskaleeruda ning hiljem võib olla liiga hilja. Õigel ajal on tarvis märgata ja abi saada.

Lahendusi:

- Lähisuhtevägivalla ja vaimse tervise teemade puhul on kõik tabelis toodud osapooled (inimene, KOV, MTÜd, erasektor, riigiasutused) olulised. Näiteks erasektor saab teenuseid pakkuda, kolmas sektor

vabatahtlikutena tugiisikuid pakkuda, KOV vastutab tugiteenustega kaotuse eest, näiteks kas on olemas lastekaitsepetsialisti ametikoht.

- Riik näitab ette prioriteedid ning annab teatud punktides rahalise katte. Selle jaoks tuleks riigi poolt prioriteete mõnes kohas ümber hinnata, võib-olla kõik rahastus-otsused, mis praegu kehtivad, ei ole nii olulised.

Probleem: alkoholi liigtarbimine

Põlvamaa on kahjuks alkoholist tingitud surmade edetabeli tipus. Alkoholi liigtarbimisega seonduv mõju on väga lai, suur osa väljakutseid on alkoholitarbimisega seotud.

Eesmärk/lootus: töötada selle nimel, et alaealiste alkoholitarbimise vanus lükkub edasi.

Lahendusi:

- Hetkel 12–13-aastaselt toimub esimene proovimine, seda vanust peaks edasi lükkama. Esmatarbimise vanuse edasilükkamine võiks olla üks eesmärkidest. Samas ei tohi seda teha käskude ja keeldudega, vaid süsteemse tegevusega. Tihti kiputakse minema kergema vastupanu teed, nt aktsiiside tõstmisega, seda peaks vältima.
- Omakorda laieneb see teema hariduse tähtsustamise juurde (noorte puhul) jm.

LAUDKOND 3

Probleem: riigi ja kogukonna sidusus, riigi kaugenemine, ääremaastumine

Põlvamaal on küll hõreasustus ning rahvaarv väheneb pidevalt, ent turvalisust pakkuvate ametikohtade hulk ei tohiks enam sellega korrelatsioonis väheneda. Pigem oleks politseinikke ja päästjaid juurde vaja. Vabatahtlikke tuleks ka kasutada, ent see võiks olla lisaks, mitte asendada nendega puudu olevaid politseinikke ja päästjaid. Tihti on samad inimesed mitmes kohas vabatahtlikud ning nende pidev kasutamine kurnab nad välja. Juurde oleks vabatahtlikke samuti vaja, ent see on raskendatud, sest juurdekasv tuleb peamiselt noorte arvelt; viimaseid on aga Põlvamaal võrdlemisi vähe.

Eesmärk/lootus: turvalisusvaldkonna teenistujaid ei vähendata; juurde tuleb nii töötajaid kui vabatahtlikke; turvalisusvaldkonna kaasamistegevused ja vabatahtlik tegevus on motiveeriv ja inimesekeskne.

Lahendusi:

- Personali osas on vaja poliitilist üksmeelt – turvalisuse personali hoidmine ja väärtustamine.
- Riigi ja kogukonna sidususe jaoks on vaja veel enam tähelepanu pöörata toimivale võrgustikutööle.
- Vaja toimivaid lahendusi, et kohaliku tasandi mõtted jõuaks ministeeriumi tasandini – varem oli maavanem heaks lülits turvalisusnõukogude puhul. Vaja lahendusi, et ka nüüd eri tasandite side, suhtlus, koostöö oleks järjepidev.
- KOVide vahelise koostöö, heade praktikate jagamise formaatide arendamine.

Probleem: teadlikkus tervislikust käitumisest

paljude teemade puhul vajaks parandamist. Näiteks kuivõrd teadvustavad inimesed silmanägemise, müra jm ohtusid.

Eesmärk/lootus: inimeste teadlikkus tervislikust käitumisest ja igapäevaste tegevuste ohtudest tervisele on paranenud.

Lahendusi:

- Aidata riigi poolt kaasa töökohal tervise edendamise teemadele. Näiteks osades valdkondades võiks puhkust anda rohkem või aktsepteerida paindlikumat tööaega (päeval sporditegemise pauside võimaldamine) jne. Töökeskkonna übermõtestamine on oluline.
- Tundub, et on vaja mõjude hinnangut Lätist alkoholi ostmise osas ja kiireid lahendusi, et alkoholi varumist piirata. Olgu see kampaania, mõni nügimisevõte vms.

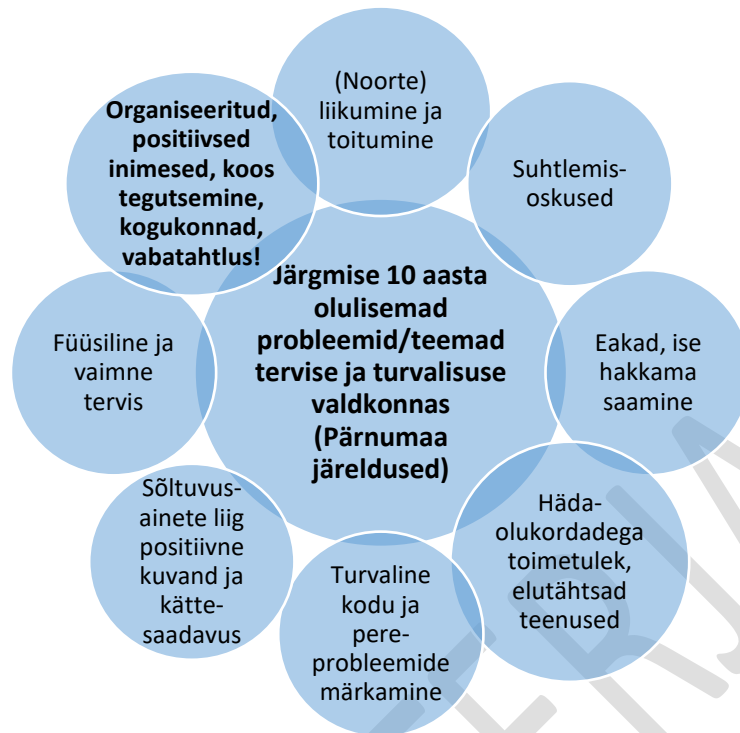
Probleem: teadlikkus looduskeskkonna teemadest ja sellega seoses turvalise ja tervisliku elukeskkonna loomisest on madal.

Nt prügi sorteerimisega seonduv, inimesed tihti ei tea, mida ja kuidas sorteerida, mis laguneb looduses, mida võib põletada, mille peaks jäätmejaama viima; kuidas üleüldse inimesed oma tegevusega keskkonna tervislikkust/turvalisust mõjutavad.

Eesmärk/lootus: inimeste teadlikkus on paranenud, lähtutakse nõ kainest mõistusest.

Lahendusi:

- Keskkonnateemaga seoses saab iga isik ise palju ära teha, erasektori ettevõtted samuti, ka kolmas sektor ja riik. Aitavad kas või teavitusüritused, teemast rääkimine.
- Vaja teadmispõhist lähenemist, et valida õiged tegevused: kas teadlikkust peaks tõstma piitsa või präänikuga? Ning kas inimeste käitumist peaks muutma kiites või karistades? „Präänik“ ettevõtja jaoks võiks olla nt mõni märgistus, mis aitaks toodet paremini müüa.

LAUDKOND 1

Teema: (noorte) liikumine ja toitumine

Hirm/probleem: Ülekaalulisus ja sellest tulenev tervise halvenemine.

Lootus/eesmärk: Inimesed liiguvad ja neil on võimalused selleks.

Lahendusi:

- Leida lahendusi, kuidas noortele võimaldada tingimusi ja teadmisi, et nad teadlikult panustaks oma kehalisse aktiivsusesse. Oluline on, et juba lapsena leitaks sobiv aktiivne tegevus ja et tekiks ka koos tegutsemise harjumus, kuna see suurendab ka pikemas perspektiivis kogukonna sidusust ja annab alust suuremale omavahelisele läbikäimisele.
- Palju on ka tehtud – rajatud kergliiklusteid, ujulaid (Tootsi ujula nt). Tingimuste loomine nii riigi kui KOV poolt on ka edaspidi vajalikud.
- Toitumise puhul peaks järjest enam soodustama tervislikku toitumist ja kohaliku toidu valimist. Me ei pea enam hankima näiteks koolides ja lasteaedades toidulauale kõige odavamat vaid peaksime oma mõtteviisilt liikuma sinna, et hangime tervislikku ja toetame kohalikku kogukonda. Selle mõtteviisi toetamiseks võiks selles ka kokku leppida.
- Võiks rohkem ära kasutada koolide võimalusi, staadioneid laste liikumise edendamisel.
- Huvitegevuse toetus on kaasa aidanud huvitegevuse kättesaadavusele, kuid erinevaid võimalusi peaks lastele rohkem olema (ka maapiirkondade lastele).
- Liikumise edendamisel peaks rohkem ära kasutama ka tehnoloogiat ja nutilahendusi, et laste jaoks see atraktiivsemaks muuta.
- Õuevahetunde võiks rohkem olla. Samuti õuesõpet. Vaja leida lahendused, kuidas paremini korraldada ja õpetajaid selleni viia. Nt integreerida kaasaegsete tehnoloogiliste vahenditega ja rakendada positiivselt tehnoloogiat liikumise ja õuesõpe kontekstis.

Teema: suhtlemisoskused

Hirm/probleem: Suhtlemisoskused üha halvenevad ja nutisuhtlus võtab võimu. Kohati see tekitab ka barjääre eri vanusegruppide vahel.

Lootus/eesmärk: Koos tegutsemist on senisest rohkem!

Lahendusi:

- Koolivälisel ajal klasside ühiste tegemiste soodustamine, et parandada laste omavahelist suhtlust nt klassiõhtud ja muud sündmused.
- Koolivälise huvitegevuse kättesaadavaks muutmine (nii taskukohasus kui transport ja võimalused ka maapiirkondade lastele).
- Koolides kaaluda nutiseadmete keelamist/piiramist ja vahetundide aktiivsemaks muutmist.

Teema: eakad, ise hakkama saamine

Hirm/probleem: rahvastik vananeb ja on seetõttu haavatavam eri ohtude osas ning teisalt isoleeritud. Ühiskond pole selleks valmis. See mõjutab nii turvatunnet kui tervises seisundit.

Lootus/eesmärk: väärikaks vananemiseks on tagatud turvaline ja kohandatud elukeskkond. Eakad on aktiivsed.

Lahendusi:

- Vaja on, et eakatel oleks turvaline ja kohandatud elukeskkond. Oleme ka ühiskonnana selleks valmis, et peame maakondlikult ja riiklikult hakkama kujundama välja eakate piirkondi, mis oma tingimustelt soodustaks eakate sinna kolimist.
- Vaja on leida vastus, kuidas hoida eakaid ühiskonnas aktiivsena ja hoida ära üksindust? Selle jaoks aktiivsust soodustavate keskkondade loomine, eakate suhtluse edendamine.
- Eakad ei taha oma lastele koormaks olla ja riiklikult võiks soodustada seda, et vaid lapsed ei vastuta väärika vananemise eest vaid ka riik ja KOV peab kandma selle eest hoolt.

Teema: hädaolukorrad ja neis hakkama saamine

Probleem/hirm: inimeste valmisolek erinevateks kriisideks on puudulik. Sõltumine tehnoloogiast ja eri teenustest muudab inimesed üha abitumaks.

Lahendusi:

- Teadvustada paremini tehnoloogiaga seotud ohtusid.
- Teadvustada inimestele kogunemiskohtade ja muud tarvilikku infot sh ise hakkama saamiseks vajalikke tegevusi ja varusid.
- Mõelda läbi, kuidas tagada teenuseid hädaolukordades.

LAUDKOND 2

Teema: Turvaline kodu ja pereprobleemide märkamine

Hirm/probleem: Sotsiaalne turvalisus, inimeste vaheline turvalisus, läbikäimine jne

Lootus/eesmärk: Inimeste vaheline suhtlus, varajane märkamine aitavad ennetada ja vähendada (raskeid) pereprobleeme.

Lahendusi:

- Maakondliku meediaruumi positiivsete sõnumitega toetamine.
- Laste toetava arenguga tegelemine.
- Suurendada inimeste julgust pöörduda ja teada anda probleemsetest perekondadest.
- Vähendada inimeste eelarvamusi ja vastuseisu ametnike ja eri abisüsteemide osas, mis takistab pöördumist.
- Leida toimivad lahendused, kuidas ka probleemsete inimesteni jõuda, ligi saada. (Toodi näide Saarde vallast, kus on teada probleemsed pered, aga osasid probleemseid peresid ei saa kuidagi kätte, kuna nad ei tule kuskile.) Käidi välja lahendusidee, et toetuste kätte saamise tingimustesse saab nt lisada,

et peab mingi programmi ära täitma, mingitel üritustel käima jne. Teisisõnu võiks kasutada mitmekülgseid nügimismeetodeid!

Teema: elutähtsad teenused

Hirm/probleem: Liigne sõltuvus – me pole ette valmistunud ja valmis!

Lootus/eesmärk: Oskus hakkama saada teenuste katkestuste puhul, oskus tehnoloogiat ära kasutada ja oskus riske märgata on suurenenud.

Lahendusi:

- Tehnoloogia ja abi võimaluste teadvustamine.

Teema: sõltuvusained

Probleem/hirm: kanepi levik on positiive kuvandiga, kättesaadav ja tolereeritud noorte poolt.

Lootus: sõltuvusainete levik on vähenenud, samuti positiivne kuvand.

LAUDKOND 3

Teema: rahva füüsiline ja vaimne tervis

Hirm/probleem: Rahvas on haige ja jääb haigemaks. Elustiil ja see kuidas sööme ja oleme ei aita kaasa tervise parandamisele. Hirm, et inimesed jäävad üksikuks - üksindus!

Lootus/eesmärk: Eestlane võiks olla õnnelik aastaks 2030! Toitub tervislikult, liigub piisavalt, on teadlik tervislikest valikutest ja need on kättesaadavad. Kui kõik need on olemas, siis probleemi juured lahendatud. Iga inimene leiab oma koha elus.

Lahendusi:

- Tuleb lahendada see, et haridussüsteem ei toodaks abitut rahvast eluvõõraste ülesannete kaudu. Eluvõõrad ülesanded koolis = eluvõrad inimesed. Valikained elulistel teemadel võiks samuti olla.
- Kodanikuühiskonna toetamine ja arendamine füüsilise ja vaimse tervise edendamiseks.

Teema: organiseeritud positiivsed inimesed. Probleemide nutikas lahendamine

Hirm/probleem: Inimeste kapseldumine, vähene kogukondlik tegevus.

Lahendusi:

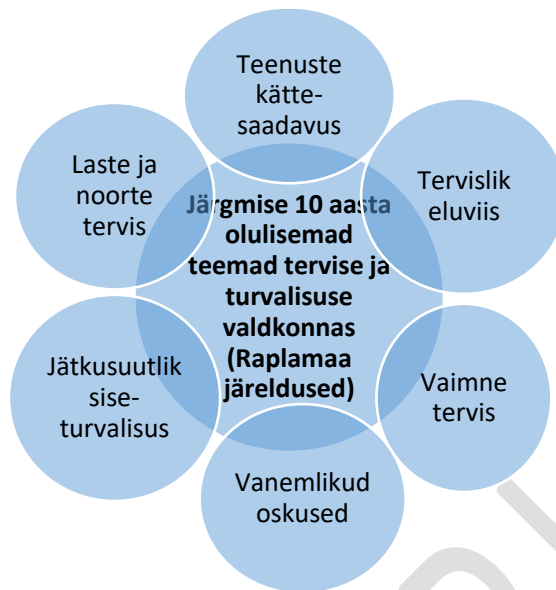
- Kodanikuühiskonna kaasamine teavitus- ja ennetustöösse. Selle soodustamine ja suunamine riigi, KOV poolt.
- Kodanikuühiskonna toetamine võiks olla sarnaselt erasektori toetamisele riigile suurem prioriteet!
- Kogukondade toetamine riigi poolt. Nii rahaline kui teadmised.
- Eestvedajate motiveerimine (aga kuidas?)
- Kaasata ka nt lapse kaudu kaasamine. Probleemse lapse ema mitte hirmutada vaid toetada.
- Kaasatus ja inimesteni jõudmine on primaarsed. Inimesed tahavad kuuluda kuskile. Tuleb leida juurprobleemid, miks inimesed ei tule, ei osale. Nt probleemsete puhul võib neil olla ebamugavustunne. Selle ületamiseks peavad nad jõudma teise keskkonda, inimeste sekka.
- Probleemide lahendamiseks oleks vaja selgust, mis komponentidest turvalisus koosneb!
- Viia läbi eri üritusi, mis tooksid inimesed kokku. Näiteks talgud.
- Mida laiemad võimalused on MTÜs või kodukohas tegutsemiseks, seda suurem tõenäosus, et rohkem inimesi kaasub.
- Aidata kaasa nii positiivse kuvandi, kogemuslugude, haridussüsteemi ja muu kaudu sellele, et vabatahtlik tegevus oleks elustiil, normaalne osa elust (ei pea silmas ainult turvalisuse/tervise vabatahtlust).
- Vabatahtluse edendamiseks on vaja tegevusi eesmärgistada, pakkuda mitmekülgsemaid võimalusi, sh tööampsusid.

- Leppida kokku positiivsed sõnumid.
- Parandada elukeskkonda, ümbruskonna heakorda. Kui koduümbrus ja aiad, majad korras, siis see aitab ka kuritegevust eemale hoida.
- Õnneliku inimese ja toimiva kogukonna valem ellu rakendada (töö+pere+hobi)

Veel mõtteid/ideid/häid praktikaid:

- Teeme praegu õppepäevi maakondades õpetajatele, kuidas ohutusteemasid integreerida tunni osaks. Samuti on õpetajatele õpperaamat. Õppepäeval anname ideid turvalisuse teemade tundidesse integreerimiseks. Kõikvõimalikud aineõpetajad on ka osalenud nendel päevadel, kuid hoiakud erinevad. On mitmekülgseid ideid, kuidas erinevatesse tundidesse integreerida neid nõ pãris teemasid, pãris asjade tegemist. Nt tööõpetuse tunnis suitsuanduri lahti võtmine, keemia tunnis suitsude eristamine jne. Õpetajate säärane toetamine on vajalik, kuna õpetajal on mugavam rããkida, kui ta teab teemat.
- Ootuste selge sõnastamine maakondlikes arengukavades ja mujal. Ootused kohalikele maakondlikule ja riiklikule tasandile peavad olema selgelt sõnastatud ja kokku lepitud viisid, tasandid, kuidas neid teemasid ellu viia.
- Asi mida me vãga teha ei saa ja ei oska on see, et kuidas luua maapiirkonnas töökohti – see oleks üks turvalisuse tagajaid – üks võti!
- Selge infovahetus – juhendeid tehakse, kuid neid ei jõua nendeni, kes neid rakendama peaks. Juhendmaterjalide loomise juurde peaks kuuluma ka kommunikatsiooniplaan, kuidas neid kõikide kasutajateni viia.

Raplamaa arutelupäeva kokkuvõte 10.12.2018

LAUDKOND 1

Teema 1: Vaimne tervis

Hirm: suitsiidide arv kasvab, vaimse tervise häirete hulk suureneb, agressiivsus suureneb.

Lootus/eesmärk: abisaamine paraneb, abivajavat märgatakse varem.

Võimalikud lahendused:

- Perede hoidmine: peresid on oluline teavitada olemasolevatest teenustest, et nad teaksid, kuhu abi saamiseks pöörduda vältimaks pere lagunemist.
- Riigi rahastamisel perelepitusteenuse pakkumine, mille kaudu oleks hüpoteetiliselt võimalik vähendada lahutuste hulka.
- Tugivõrgustiku olemasolu ja toe pakkumine lapsevanematele kohe lapse sündimisel.
- Lasteaiaõpetajatest ja koolide õpetajatest võrgustiku loomine, kes saaksid omavahel jagada kogemusi ja teadmisi selle kohta, kuhu last mure korral suunata.
- Valehäbi temaatikaga tegelemine, et ühiskonnas ei oleks enam hirmu abi küsimise ees.
- Psühhiaatrilise teenuse kättesaadavuse parandamine. Eriti on puudus lastepsühhiaatritest, kes võiks ka Raplamaal olemas olla.
- Tagamine, et noortele oluline info ka nendeni jõuaks. Tuleb valida sobivad suhtluskanalid, mis edastaks lakooniliselt, ent adekvaatselt noortele vajalikku infot. Aidata võiks näiteks kodulehe asemel telefonirakendustele ja Facebookile keskendumine. Samuti peaks kaardistama need noored, kes ei tegele ei spordi ega muu huvitegevusega. Kui on olemas teadmine neist, kes millegagi ei tegele, siis on võimalik ka nendele tähelepanu pöörata.
- Koostöö tegemine usuorganisatsioonidega.

Teema 2: Tervislik eluviis

Hirm: aina rohkemad inimesed on ülekaalulised, kanepi ja alkoholi tarbimine suurenevad.

Lootus/eesmärk: tehakse rohkem sporti, inimesed teevad tervislikumaid valikuid ja on tervemad.

Teema 3: Arstiabi ja teenuste kättesaadavus

Hirm: väheneb perearstiteenuse kättesaadavus, halvimal juhul haiglad suletakse.

Lootus/eesmärk: haiglad ja uued tervisekeskused teevad omavahel koostööd, teenuste pakkumine paraneb. Eelneva tulemusel on ka lastel turvaline kodu ja turvaline koht, kus kasvada.

Veel mõtteid laudkonnast

- Riiklikul tasandil kogukondade kriisilukordadeks ettevalmistamisega tegelemine. Osaliselt Raplamaal nende tegevuste nimel töö käib, ent riiklikku koordineerimist oleks enam tarvis.
- Õppekavades tervisega seonduvate teema huvitavam kajastamine, sest õpilaste sõnul on need tunnid igavad. Tasuks mõelda, kuidas teha tervise ja turvalisusega seonduva kajastamine kaasahaaravaks ja rõhutada selle olulisust.

LAUDKOND 2

Teema 1: Vanemlike oskuste arendamine

Koolitamine, tänu sellele vaimse tervise probleemide vähendamine laste hulgas. Rumal vanem → rumal laps. Tihti informatsioon ei jõua nende vanemateni, kellel kõige enam abi vaja oleks.

Hirm: koolitusele ei tule need, kellel tõesti vaja, vaid ainult need, kes juba on huvitatud ja teemaga paremini kursis.

Lootus/eesmärk: kõik pingutavad selle koolitusprogrammi pakkumise nimel; info koolituste toimumise kohta jõuab õigete inimesteni.

Võimalikud lahendused:

- Aastal 2030 on Raplamaal süsteemne koordineerimine, kus otsustakse iga aasta alguses üks teema, mida tervisenõukogu aktiivselt edendab. Kõik panustavad selle väljatöötamisse, nt politsei, pääste, maanteeamet, ja jooksvalt otsustatakse, mis teema parasjagu kõige aktuaalsem on.

Teema 2: Jätkusuutlik siseturvalisuse mudel maakonnas

MTÜ-de, naabrivalve ja vabatahtlike rakendamiseks on tarvis mudelit, mis neid kaasaks ning tagaks, et nad ära ei kaoks. KOV-id samuti toetaksid mudeli väljatöötamist ja rakendamist.

Hirm: kui mudel ei toimi, siis maakonnas turvalisus langeb. Kui ei toeta vabaühendusi, siis pole ka kodanikujulgust jms.

Lootus/eesmärk: vabatahtlikke on siseturvalisuse valdkonnas palju ning iga inimene panustab turvalisuse tagamisse.

Võimalikud lahendused:

- Tähelepanu pööramine noortele: kuidas motiveerida noori vabatahtlikuks hakkama. Riiklikult on olemas huvihariduse raha, mida on loodetavasti võimalik saada kuni 2030. aastani. Juba praegu näiteks Päästeamet korraldab ringe noortele, ning juba seal hakatakse noori rohkem teavitama vabatahtlikuna tegutsemisest. Seal kujuneb nende mõttemaailm, täiskasvanuna saab juba vabatahtlikuks minna ametlikult.
- Raplamaa koolides on riigikaitse kursuse sees ka moodul, milles noortele räägitakse sisekaitsest ja vabatahtlikest siseturvalisuses.
- Vabatahtlike kaasamisel turvalisuse kujundamisesse on rohkem vaja riigipoolset tuge, sest algsed struktuurid on juba praegu paigas.

Teema 3: Laste ja noorte tervis

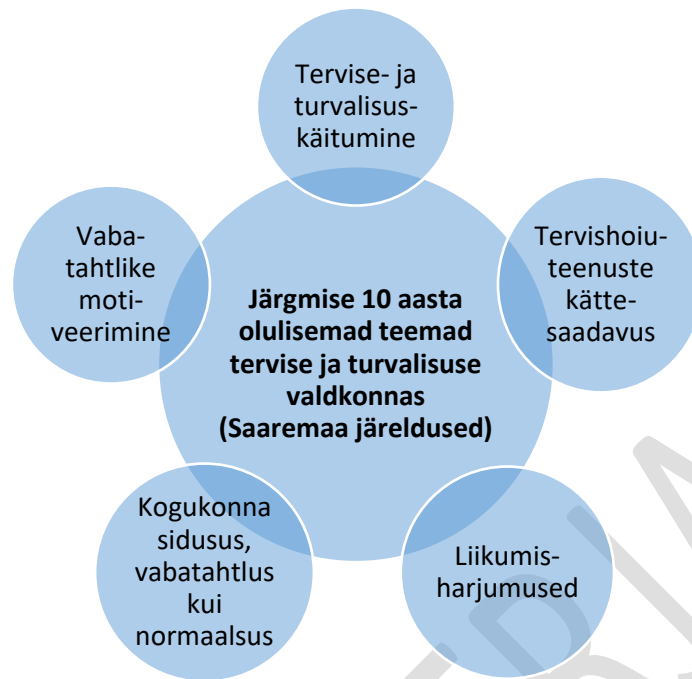
Hirm: lapsed toituvad ebatervislikult ja rasvuvad

Lootus/eesmärk: maakonnas pakutakse sportimisvõimalusi, toitumise osas olukord paraneb.

Võimalikud lahendused:

- Koolide juurde ei saa autoga liiga lähedale sõita, vaid peab kaugemale parkima

Saaremaa arutelupäeva kokkuvõte 28.11.2018

LAUDKOND 1

Laudkonnas tõstatusid erinevad teemad, näiteks ravijärjekorrad, vaimse tervisega seonduv, terviseandmete kogumine, alkoholi liigtarvitamine, tervisliku toitumisega seonduv, vabatahtlike pealekasvu puudumine, eakatega seonduv, koduvägivald, abitute põlvkond (õpitud abituse kontekstis), inimressursi vähenemine.

Teema 1: Tervisekäitumine

Hirm: lapsed on ülekaalulised, ülekaalulisuse probleem süveneb, inimesed ei teadvusta liikumise olulisust.

Lootus: ülekaalulisuse probleem väheneb, inimesed liiguvad rohkem ja toituvad tervislikumalt.

Lahendusi:

- Lastaeadades ja koolides juba praegu on töös tervisekasvatuse tõhustamine, sellega peaks edasi tegelema. Näiteks iga päev liikumine (mitte tingimata kehaline kasvatus, võib ka mingi muu liikumisvõimalus olla). TÜ Liikumislaboril on järgnev projekt: koolibuss peatub umbes 500 meetrit enne koolimaja. Sellele algatusele järgnes see, et need, keda autodega toodi, hakkasid ka seal maha minema, et saaks kõik koos kooli minna. Kuressaares on sarnase projekti elluviimise takistuseks aga asjaolu, et suurima kooli juurde ei vii korralikke kõnniteid.
- Laste liikumisharjumuste parandamiseks on kindlasti tarvis ka vanemad liikuma panna, kes annaksid oma käitumisega eeskuju. Näiteks võiks kesklinna piirkonna muuta autovabaks ning kõik autod pargitakse kaugemale. Võimalikult keerukaks peaks tegema autodega juurdepääsu koolidele, näiteks ainult erilubadega pääseks täiesti juurde.
- Koolidesse paremate liikumisvõimaluste loomise juures on takistuseks ka see, et paljud koolid pole projekteeritud nii suurele õpilaste arvule kui seal praegu on. See tähendab, et tihti pole ka piisavalt ruumi rahulikult liikuda siseruumides. Üheks lahenduseks oleksid sise-terviserajad, mis on vastavalt märgistatud näiteks mitmetes riigiasutustes. Kuigi turvalisuse aspektist on koolides oluline tähelepanu pöörata ka teistele tingimustele, näiteks tualettidele ja duširuumidele ning võimaldada seal kiusamise vältimiseks võimalikult palju privaatsust.
- Mitmekülgsete aktiivsete liikumist võimaldavate tegevuste integreerimine koolidesse – tantsuvahetunnid, õuesõpe jne.
- Kvaliteetne toit haridusasutustes.

Teema 2: Tervishoiuteenuste kättesaadavus

Hirm: tervishoiuteenuste kättesaadavus halveneb, inimesed kolivad nende järgi, saar tühjeneb, keskmine eluiga väheneb.

Lootus: tervena elatud aastate arv kasvab, keskmine eluiga kasvab, eriarstiabi teenuste kättesaadavus kasvab, vähiravi on Saaremaal kättesaadav.

Lahendus:

- Kuressaares pole arste ning neid on mitme eriala tarbeks vaja Tallinnast või mujalt kohale sõidutada. Kohati pole praegune lahendus ka kõige odavam: näiteks vähiravi osas oleks odavam tuua üks kord nädalas onkoloog Kuressaarde kui lasta kõikidel saarlastel mandril käia. (Saarlastel mandril käia laskmist ei peetud inimkeskseks lahenduseks.)
- Hetkel ei saa vähiravi läbi viia, sest pole tõmbekappi keemia äratõmbamiseks, et see loodusesse ei satuks. Tõmbekapi hind oleks 100 000 eurot ja tasuvusaeg oleks neli aastat. See ei ole märkimisväärne väljaminek, ent saaremaalaste tingimused muutuksid palju võrdsemaks mandril elavate inimeste omadega.
- Toodi välja lahendusena ka see, et meil on vaja MTÜ-sid, kohalikku tasandit ja riigi tasandit kokku tuua eraldi teemade töögruppidesse. Või KOVi ja selle koostööpartnereid. Turvalisusnõukogusid saaks samuti ära kasutada nende teemade läbi rääkimiseks.

Teema 3: Kogukonna sidusus, vabatahtlikega seonduv

Hirm: vabatahtlikud kaovad kogukonnast.

Lootus: vabatahtlikud on motiveeritud ja soovivad kaasa lüüa. Vabatahtlikult tegutsemine on normaalne osa elust, mis suurendab kogukonna sidusust.

Lahendus:

- Kuna probleemiks on vabatahtlike väike hulk ning nende motivatsiooni võimalik kadumine, siis on taris projekte ja muid tegevusi, et vabatahtlikke jaguks. Näiteks merepääste osas on olemas „Lapsed turvaliselt merele“ projekt, kus tutvustatakse merepäästet. Alguses tuleb see teemaks nooremate laste seas ning uuesti tutvustatakse projekti keskkooliõpilastele. Kahjuks on aga selle projekti vedajate jaoks õhinapõhine pool mööda saanud, nüüd on tarvis viia teisiti edasi. Organisatsioon on suureks läinud, juhi jaoks on see nüüd teine töökoht, mitte enam hobi põhitöö kõrvalt.
- Motivatsiooni teema on vabatahtlike kaasamisest rääkides keskne: kuidas hoida vabatahtlike motivatsiooni üleval, kuidas leida uusi vabatahtlikke? Hetkel peetakse oluliseks kvaliteeti, mitte kvantiteeti, nii et väliste motivaatoritega pigem ei sooviks neid püüda. Samas peab ikkagi vastu pakkuma midagi sellist, mis innustaks näpistama aega pere ja muu eraelu kõrvalt. Kindlasti peaks vabatahtlikuks olemine midagi vastu andma. Vabatahtlike kasvatamine peaks kindlasti algama koolist ja lapsevanematust, inimene peaks ise aru saama, et on normaalne panustada ühiskonda ka vabatahtlikult.
- On tarvis vabatahtlikke ühendusi stabiilselt rahaliselt toetada. Peab olema kindel läbipaistev rahastus – ei saa loota ainult õhinapõhisusele.
- Rahastuse puhul toodi välja seda, et ka motivatsiooni tõstmiseks (nii perepäevad kui ühissündmused) ja harjutamiseks (ka see tõstab motivatsiooni) ja ennetustöö tegemiseks on vaja ressursse. Sellele võiks mõelda rahastamismudelite puhul. Kokkuvõttes läbipaistev rahastus + mõelda laiemalt sellele, kuidas motivatsiooni üleval hoida (seltsielu, perepäevad, motiveerivad tegevused ja mitte ainult tunnustamine).
- Kui tehakse ministeeriumide poolt koolitusi, infopäevi jms, siis võiks kaasata ka MTÜ-d, mitte ainult KOV-id.
- Vabatahtlikele on vaja selget visiooni.
- Pakkuda mitmekülgsed võimalusi end teostada (nii reageerimine kui ennetustöö).

LAUDKOND 2

Laudkonnas kerkinud võtmeküsimuseks oli, et miks ei kasutata haridussüsteemi tervisekäitumise kujundamisel. Olemasolev süsteem loob head võimalused ennetuseks ja probleemide leevendamiseks, ka paljud kodused probleemid tulevad lasteaias ja koolis välja. Sealseid spetsialiste saaks ära kasutada, poleks vaja nii palju eraldi inimesi selle jaoks. Teisalt toodi ka välja elukeskkonna kujundamise olulisust, et see suunaks ja kujundaks käitumisharjumusi.

Teema 1: Turvalisuse ja tervisekäitumise edendamine kasutades enam haridussüsteemi

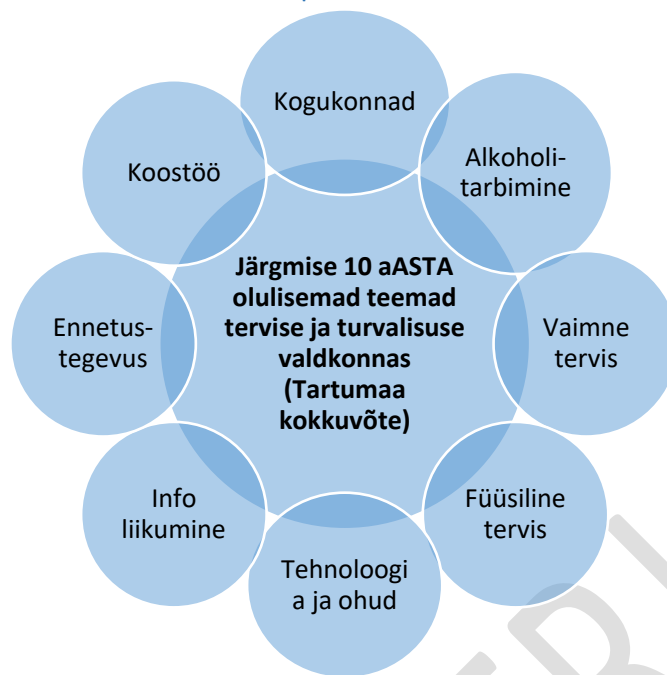
Hirm/probleem: Haridussüsteemi täit potentsiaali ei kasutata/osata kasutada tervisekäitumise ja turvalisuse edendamiseks. Isikupõhisus, projektipõhisus, ühtse lähenemise puudumine.

Lootus: Tervelt elatud elu – inimesed aktiivseks!

Lahendusi:

- Tervisekäitumise paranemiseks vaja tagada **sportimisvõimaluste olemasolu**.
- Liikumine ei nõua iseenesest raha, olulisem kohustuslikest kehalise kasvatus tundidest on liikumisharjumuste kujundamine lasteaias ja koolis.
- **Ennetustöö olulisus ja õige sihtrühmapõhine lähenemine.** Täiskasvanud või vanema inimese harjumusi on keerulisem muuta kui laste ja noorte oma. Ei saa öelda, et lastel poleks tingimusi sportimiseks ja muuks füüsiliseks tegevuseks, pigem on asi vanemate harjumustes: lapsi sõidutatakse kooli, mitte ei lasta jala käia. Tekib arutelu, kus öeldakse, et koolidele pakutakse juba praegu võimalusi liikumisharjumuste kujundamiseks. Enim saab mõjutada lasteaialast ja algklasside lapsi, hiljem on keerulisem, seal peab inimene juba ise oskama häid valikuid teha. Osaliselt tekivad probleemid juba koolijuhtide tasemel, nemad on tegelikult kasutamata ressursid laste liikumisharjumuste kujundamise juures.
- Elanike teadlikkuse suurendamine liikumise osas.
- Laste kaudu täiskasvanute mõjutamine turvaliselt ja tervislikult käituma.
- Käitumisharjumuste suunamine elukeskkonna ja muude taoliste meetmetega.

Tartumaa arutelupäeva kokkuvõte 15.11.2018

LAUDKOND 1

Teema: Kogukonnad

Hirm: puudulik kaasamine, killustatus, kogukonnad lagunevad laiali. Tehakse asju eraldi, pole süsteemne. Igaüks mõtleb, et tema panus üksi pole oluline. Pole piisavalt eestvedajaid, ei suudeta neid piisavalt motiveerida.

Lootus/eesmärk: ühtehoidvad, hoolivad kogukonnad. Kaasatakse.

Lahendusi:

Esmalt on tarvis kaardistada praegune olukord ning seda on osaliselt ka tehtud. Kogukonna eestvedajad peaksid olema palgalised töökohad, sest vabatahtlikuna ei jõua kõike teha muu töö kõrvalt. Praegu nad on ülekoormatud, sest teevad ka tavatööd. Kogukonnaaktivistide pole jaksu kõike vaid sisemise motivatsiooni pealt teha nii, et isiklik elu ohvriks tuuakse. Sellisel kujul põleksid nad kiiresti läbi.

Teema: Alkoholitarbimine

Ühiskonna maine ja suhtumine sellesse on oluline teema – kuidas seda muuta. Laiemalt ebatervisliku eluviisiga seonduvad teemad.

Hirm: joome end surnuks, alkoholi tarvitamine kasvab. Ei suudagi hakata kultuursetl jooma.

Lootus/eesmärk: kujunenud on hea alkoholitarbimise kultuur. Ühiskond ei tohiks tolereerida alkoholi tarbimist suures mahus.

Lahendusi:

Noortele tuleb palju tähelepanu pöörata ja eriti sellele, et neist eeskujud kasvaksid. Noorte seisukohtadel ja käitumisel on suur roll olukorra ja suhtumise muutumise juures. Noori on vaja kasvatada ja teavitada alkoholiga seonduvatest ohtudest ja tagajärgedest. Alkohoolikute teema polegi nii terav, vaid pigem keskmine inimese tarbimiskultuur, mida on vaja muuta. Mida teha? Juurutada kultuurset alkoholitarbimist, tervislikku toitumist. Probleemi lahendamise jaoks peaks tegema koostööd kolmel tasandil: ennekõike inimene ise, seejärel KOV tasandil peaks reguleerima näiteks alkoholi müümist, müügikohti, müümist üritustel. Teadlikkuse tõstmine on oluline.

Teema: Tervishoid, sh õigeaegsed uuringud.

Hirm: ei tea, mis inimestel tegelikult viga on.

Lootus/eesmärk: terviseteadlikus on tõusnud, teavitatud. Igaüks võtab ise enda eest vastutuse.

Lahendusi:

Tehnoloogia areneb väga kiiresti, aga majanduslikud ressursid on nii piiratud, et ei jõua sellega kaasas käia. Tuleb rohkem rõhuda inimese enda vastutustundele ja eeskujude olemasolule ka selle märksõna juures. Propageerima peaks enam kodus söögitegemist, mis on üldiselt tervislikum. Koolis on tarvis rohkem liikumistunde ning kehaline kasvatus peaks kujundama soovi ja tahtmist ennast liigutada. Võimalus oleks näiteks anda kõikidele lastele sammulugejad ning korraldada sammulugemisvõistlusi, võib-olla just võistlusmomendi tekitamine paneb osad lapsed rohkem liikuma.

LAUDKOND 2

Teema: Vaimne tervis

Hirm: probleemid süvenevad.

Lootus/eesmärk: rohkem inimesi saab abi, eriti laste ja noorte hulgas.

Lahendusi:

Laste ja noortega tegelejaid peaks olema rohkem, siis oleks võimalik paremini vaimse tervise probleeme ennetada ja nende ilmnemisel tagajärgedega tegeleda. Selle jaoks peaks olema riiklik tellimus laste ja noortega töötajatele.

Teema: Füüsiline tervis

Hirm: füüsiline tervis halveneb võrreldes praegusega.

Lootus/eesmärk: inimesed muutuvad tervislikumaks, teavad, kuidas tervislikult käituda, liiguvad rohkem, teevad ise paremaid valikuid.

Lahendusi:

Lahenduseks oleks pakkuda rohkem liikumisvõimalusi; alkoholismi ja narkomaania osas teha aktiivsemalt ennetustööd. Konkreetne meede: igasse koolipäeva üks liikumise tund. Töökohtades samuti võiks seda teha. Ergonoomilisi töökohti praegu osaliselt küll pakutakse, aga peaks enam.

Teema: Nuti-inimene

Hirm: privaatsed isikuandmed levivad.

Lootus/eesmärk: inimesed pole tehnoloogiast sõltuvad, ent kasutatakse ära tehnoloogilisi lahendusi maksimaalselt heade teenuste pakkumiseks, nt tervishoius.

Lahendusi:

Suur probleem oleks andmeleke, privaatsete isikuandmete levik. Samas saaks kogutavat informatsiooni kasutada silotornide vähendamiseks juhtimises ning teha rohkem koostööd vastavalt piirkonna vajadustele. Info peaks erinevate valdkondade vahel paremini levima.

LAUDKOND 3

Teema: Vaimne tervis

Hirm: inimesed muutuvad tõrjutuks, eriti vanemad inimesed. Eakate tulevik on tume. Vaimse tervise probleem on seotud ka lähisuhtevägivallaga.

Lootus/eesmärk: inimeste vaimse tervise olukord paraneb ning see aitab ära hoida või parandada ka mitmeid teisi probleeme.

Lahendusi:

Vältimaks noorte vaimse tervise probleeme, peaks koolides rohkem tähelepanu pöörama näiteks sotsiaalsete oskuste õppele ja lastevanemate koolitamisel vaimse tervisega seonduvatel teemadel. Heade sotsiaalsete oskuste korral on kergem toime tulla ka võimalike probleemidega, sest ei jääda mure korral nii kergesti üksi. Samas peaks ka noorte lähedasi inimesi õpetama, kuidas märgata võimalikke probleeme ja neile reageerida. Nende tegevuste elluviimiseks on tarvis spetsialiste, kes on pädevad teemaga tegelema. Samas oleneb palju ka meist endist, rohkem tuleb väärtustada ja õpetada töö ja eraelu eraldamist (ületöötamine ei tohiks olla nõuuhkuse asi).

Teema: Elustiil ja toit – füüsiline tervis

Lapsevanemate teadlikkust tuleb kasvatada, et ka kodudes oleksid need teemad tuttavad. Lasteaegades, koolides peaks kindlasti olema tervislik toitumine ja liikumine korraldatud. Ei pruugi jõuda igasse kodusse, aga seadusandlusega jõuab lasteaeda ja kooli. Vabaaja tegevused noortele peaksid olema kõigile kättesaadavad ja mitmekülgsed, et oleks midagi teha. Nutisõltuvuse vältimiseks/leevendamiseks erinevad nügimisevõtted, kasvatuslikud meetodid (nende vanemateni viimine?). See on ka perepoliitika meede → iive kasvab.

Teema: Tehnoloogia

Hirm: sõltuvus tehnoloogiast; tervislik seisund, nt nägemine, halveneb; tehnoloogiast tulenev üksildus.

Lootus/eesmärk: suudame kasutada tehnoloogiat enda huvides.

Lahendusi:

Tuleks mõelda eri võimalustele, kuidas internetitarbimist vähendada. Andmekaitsega seonduvad teemad peaks samuti fookusesse võtma: praegu andmekaitse kohati takistab abi andmist, sest erinevad asutused ei jaga omavahel infot. See tekitab olukorra, et abi andmine ei ole terviklik.

LAUDKOND 4

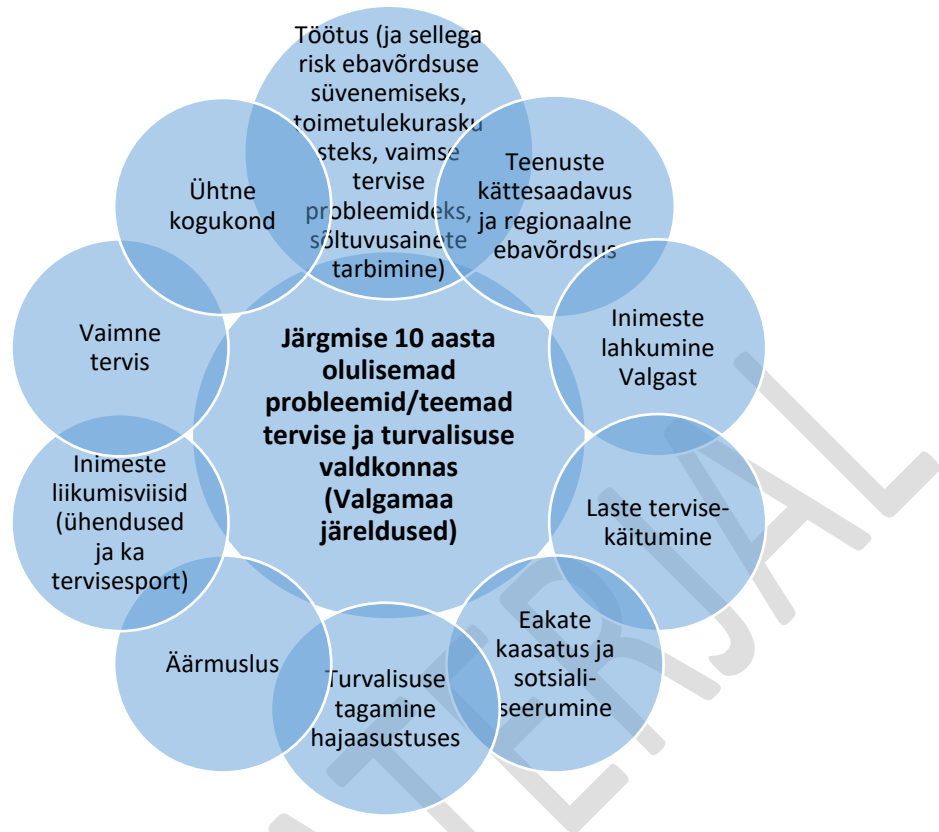
Teema: Ennetus

Teema: Kogukond

Teema: Koostöö

Riigis võiks olla üks katusstrateegia, millest ülejäänud strateegiad lähtuaksid. Samuti peaks strateegiaid olema praegusest vähem. Kui oleks ühest katusstrateegiast lähtuvad strateegiad, siis seal oleks juba kõik aluspõhimõtted olemas ning ülejäänud strateegiaid pole vaja ühekaupa kooskõlastada kõikide asutuste poolt. Riigi poolt antav rahaline ressurss peaks kaasa aitama kogukondade õitsemisele. Omavalitsus on oluline selle saavutamiseks, selle kõrval külaseltsid ja kolmandaks vabatahtlikud organisatsioonid. Kaasatud peaks olema erinevaid elanikkonna grupe. Ennetuses kasutatavad meetmed oleks hea eeskuju lastele, mis omakorda tooks kaasa paranenud keskkonna. Seejärel probleemid tasapisi põlvkondade kaupa kaoks.

Valgamaa arutelupäeva kokkuvõte 29.11.2018

LAUDKOND 1

Teema: Töötus

Hirm/probleem: Töötus toob endaga kaasa ebavõrdsuse süvenemise, toimetulekuraskused inimestel. Vaimse tervise probleemid võivad süveneda. Suurened võib sõltuvusainete tarbimine.

Lootus/eesmärk: Oskame ja kasutame Valgamaa arengueeldusi. Elukeskkond paraneb, Valgamaa muutub atraktiivsemaks, inimesi tuleb siia juurde. Tänu sellele lisandub töökohti (nt suuretevõtteid luuakse siia, võimalik kaasata ka Läti tööjõudu jne).

Lahendusi:

- Regionaalpoliitika puhul peab tähelepanu pöörama eri piirkondade palkade ebavõrdsuse vähendamisele.
- Nii regionaalpoliitika kui ka muud poliitikad peavad olema regionaalset ebavõrdsust vähendavad.
- Hea ühistransport ja nutikad lahendused sealjuures aitaksid leevendada veidi teenuste kättesaadavuse ja ka tööpuuduse probleemi.
- Maakonna mainet tuleb teadlikult kujundada (see peab maakonna seest tulema, vaja on midagi „oma“ leida, millele rõhuda – olgu see kaunis loodus, ajaloo oluliste pöördepunktide toimumiskoha kuvand või midagi muud). Me ise ei tohiks kaasa kiita või võimendada neid väljaütlemisi nagu Valga oleks „Eesti Siber“.

Teema: Teenuste kättesaadavus ja regionaalne ebavõrdsus

Hirm/probleem: Teenuste järele tuleb sõita kodukohast välja ja oht on, et see probleem vaid süveneb.

Lootus/eesmärk: Uued tervisekeskused tagavad integreeritumaid teenuseid. Teenuste pakkumisel lähtutakse inimeselähedusest.

Lahendusi:

- (Nagu ka eelmise teema puhul) Regionaalpoliitika puhul peab tähelepanu pöörama eri piirkondade palkade ebavõrdsuse vähendamisele.
- Nii regionaalpoliitika kui ka muud poliitikad peavad olema regionaalset ebavõrdsust vähendavad.
- Hea ühistransport ja nutikad lahendused sealjuures aitaksid leevendada veidi teenuste kättesaadavuse ja ka tööpuuduse probleemi.

Teema: Inimeste lahkumine ja vananev Valgamaa

Hirm/probleem: Noored üha enam lahkuvad piirkonnast, inimesi jääb vähemaks ja see süvendab veelgi regionaalset ebavõrdsust.

Lootus/eesmärk: Noored tunnevad, et nad on kaasatud kogukonna arengusse. Uued õpikeskused, läbimõeldud mainekujundus aitavad maakonna atraktiivsusele ja heale kuvandile kaasa.

Lahendusi:

- Hea transpordiühendus, mis võimaldab eri kohtadesse mugavalt pääseda.
- Kogukondade ühtsusele kaasa aitavad üritused, tegevused, meetmed. Olgu see näiteks mõni noorelt-noorele projekt või midagi säärast. Oluline on selliseid ettevõtmisi jätkusuutlikult korraldada (et ei sõltuks ainult projektipõhistest rahadest).
- Vaja on tegeleda linnade ja eri piirkondade ilusaks muutmisega, heakorraga.
- Kaasatakse elanikke (eraldi tähelepanu noorte kaasamisel) kogukonna arengusse.

LAUDKOND 2

Teema: Laste tervis

Hirm/probleem: Laste terviseprobleemid süvenevad, keeruline on määratleda vastutajaid. Arsti juurde saamine on keerukas – näiteks hambarsti puhul raske saada aega või on kallis.

Lootus/eesmärk: Lapsed liiguvad rohkem, on tervemad, ülekaalulisus väheneb: laste tervisekäitumine paraneb ja see aitab kaasa tervena elatud eluaastate suurenemisele.

Lahendusi:

- Kasutada laste liikumise ja terviseteemade osas sarnast süsteemset ennetustööd nagu Päästeamet on oma teemade puhul kasutanud. Vaja on kasutada mitmekülgseid kanaleid, teema olulisuse ja lahendusvõimaluste tutvustamiseks.
- Kasutada koolisüsteemi – arvati, et klassijuhataja/õpetajad saaks algklasside lapsi edukalt mõjutada, saaks kasutada klassijuhataja tunde.
- Lapsevanemate teadlikkuse tõstmine (ka nendeni saaks nt kooli kaudu jõuda, kuid vaja on siis sobivaid materjale).

Teema: Eakate kaasatus ja sotsialiseerumine

Hirm/probleem: Eakad ei ole ühiskonda kaasatud ning tunnevad end kõrvalejätuna.

Lootus/eesmärk: Eakatel on mitmekülgseid võimalusi ühiskonnas kaasa löömiseks ja ühiskonda panustamiseks.

Lahendusi:

- Mõelda nii KOVides kui riigi tasandil läbi süsteemselt ja kaasata eakaid lähtudes nende elukutsest erinevatesse nõukodadesse, töögruppidesse ja mujale. Luua süsteem, kuidas eakaid ühiskonda kaasata, et nad saaks kaasa rääkida ja aidata.
- Seadusandlikult luua eeldusi, et tööandjale oleks kasulik võtta ka osalise tööajaga ja paindliku tööajaga inimesi tööle. Viia läbi uuringuid ja analüüse. Pelk pensioniea tõstmine ei ole lahendus!
- Kaasata eakaid ka tugisikute kaudu.

Teema: Turvalisuse tagamine hajaasustuses

LAUDKOND 3

Teema: Sallimatuse ja äärmusluse suurenemine

Hirm/probleem: Suurenevad pinged.

Lootus/eesmärk: Äärmuslust on vähe või pole üldse. Inimeste teadlikkus on tõusnud.

Lahendusi:

- Tasakaalustatud info levitamine meedias jmt.

Teema: Teenuste kadumine ja ka tööga seonduv (nii erasektor kui ka riigi teenused)

Hirm/probleem: Inimeste lahkumine piirkonnast, vaesuse suurenemine.

Lootus/eesmärk: Tugevamad kogukonnad, edukas ettevõtlusmaastik, inimesekesksed teenused!

Lahendusi:

- Kogukondi tuleb tugevdada, võrgustamise ja suhete tugevdamise kaudu.
- Peale haldusreformi on soovituslik, et kogukonnad peaks rohkem ohje haarama, aga selle eelduseks on ka teatud vahendite olemasolu kogukondadele (nii igapäevaste tegevuse vahendid, kuid ka taotlus- ja projektivoorud). Stabiilsed tegevustoetused peaks olema, mitte ainult projektipõhisus. Kokkuvõttes stabiilne tugi KOVi või riigi poolt.

Teema: Laste teadlikkus ja tervisekäitumine

Hirm/probleem: Kui teemaga ei tegele, siis terviseprobleemid süvenevad.

Lootus/eesmärk: Targad, terved ja aktiivsed lapsed.

Lahendusi:

- Õppekavadesse tervisekäitumist edendavate teemade integreerimine ja koostöö koolidega.
- Leida eestvedajaid, kes noortega tegeleks ja soodustada noortega tegelevate eestvedajate mõjusaid tegevusi (sh noortekeskused). Valga näide: meil toimib noortelt-noortele teadmiste andmine hästi. Näiteks toimuvad noorte korraldatud söögivalmistamise kohtumised, kus ka teadlikust toitumisest räägitakse (see on TAI projektifondist taotletud raha eest. Taolisi asju võiks ja peaks olema ka edaspidi nii projektitoetuste kui jätkusuutliku rahastamise abil)
- Eri kanalit pidi lastevanemateni jõudmine on vajalik!

LAUDKOND 4

Teema: Inimeste liikumine (liikumisviiside mitmekesisus, linnade ühendused ja teisalt tervisesport jne)

Hirm/probleem: Ebamugavad transpordiühendused vähendavad elukvaliteeti ja teenuste kättesaadavust.

Lootus/eesmärk: Piisavad ühendused linnade vahel, mitmekülgsed võimalused tervisespordiks.

Teema: Vaimne tervis, depressioon

Lootus/eesmärk: Individuaalne lähenemine vaimse tervise probleemidele.

Lahendusi:

- Vaja kavakindlat tegevust sellega seoses – tegevusi, mis toimivad.

Teema: Ühtne kogukond

Hirm/probleem: On sihtgruppe, keda ei kaasata/hõlmata kogukonda. Väljaränne maakonnast on jätkuv/suureneb. Elanikkond vananeb.

Lahendusi:

- Elukestev õpe ja eri formaadid: jutulauad, ümarlauad, ühised õpikeskused, kogukondlik õpe. Mitmekülgsed teemad, et igale inimesele oluline oleks pildis.
- Kogukonna ja paikkonna arengusse tuleb kaasata kõiki elanikke – täpsemini vastavalt teemale tagada õigete sihtrühmade kaasatus.
- Nii KOV kui riik pööravad tähelepanu eri vanusegruppide esindajate kaasamisele.
- Eri nõukogudesse tuleb kaasata ka noori. Ürituste ja kaasamisplatvormide (nõukoda vms) puhul on vaja valida sobivaid meetodeid ja ürituste formaate. Selle jaoks oleks vaja ilmselt teadlikkust tõsta.
- Selgem probleemi ja põhjuse välja selgitamine kindla fookusega.

TÖÖMATERJAL

LAUDKOND 1

Teema: Tervisele tähelepanu pööramine.

Probleemid algavad juba lasteaiast: lasteaedade, koolide menüü ei lähe kokku sellega, mida lapsed reaalsuses tahavad, sest kodus antakse teistsugust toitu. Kehvad toitumisharjumused, valiv toitumine ongi suuresti ülekaaluliste laste suure osakaalu põhjus. Toitumisharjumused on lasteaedade teema.

Eesmärk: Tervislik toitumine, alkoholi tarvitamise vähendamine, liikumisharjumuste parandamine. Tervisekäitumise kohta on kvantitatiivsed mõõdikud enam-vähem igas valdkonnas olemas, kerge mõõta. Ootus, et tervislikumad harjumused aitaks seda probleemi leevendada. Hästi mõõdetav, maakonna tasandil.

Teema: valdkondadeülene koostöö ja jagatud vastutus.

Viljandimaal hakkab väga hästi silma, et pidevalt töötatakse piiratud ressursside tingimustes: piisavalt pole ei raha ega inimesi. Sellega kaasneb pidev võitlus olemasolevate ressursside nimel, ehkki üksteisega konkureerimise asemel peaks tegema koostööd. Vormiliselt võib olla küll üks uus omavalitsus, aga sisuliselt on selle sees mitu omavalitsust, kes eraldi tegutsevad. See toob kaasa ressursside raiskamise. Sobivaks lahenduseks oleks koostöö maakondlikul tasandil kõikides valdkondades, samuti valdkondadeülene koostöö, sest mitmete probleemide puhul pole võimalik tõmmata piiri ühe või teise valdkonna juurde. Näiteks alkohol on nii tervisevaldkonna teema kui ka siseturvalisuse teema.

Eesmärk: eesmärgi saavutatuse mõõtmine on koostöö puhul keerulisem kui tervisele suurema tähelepanu pööramise puhul. Samas on võimalik vaadata näiteks kui palju koostöö kogusid on, kui palju inimesi on nende töös osalenud. Samuti seda, kas dubleeriv käitumine on vähenenud ning kui palju on maakonnaüleseid algatusi, ühiseid projekte.

Teema: iga inimese märkamine.

Mida vähemaks inimesi jääb, seda olulisem on igat neist väärtustada. Samas peab leppima ka olukorraga, kus suurtest linnadest väljaspool on teenustega kaetus vähesem.

Eesmärk: inimesi on vaja võimestada, vältida õpitud abituse kujunemist. Inimesed peavad ise hakkama panustama, saama aru, et iseendal on võimalik väga palju ära teha.

Teema: vaimne tervis ja sellele suurema tähelepanu pööramine.

Probleemid algavad juba väikelaste juures, kestavad terve elukaare. Oluline on märgata ning teada, kuidas läbipõlemist vältida. Kohati inimesed võivad ka Viljandimaalt lahkuda, sest kogukond ei ole nende probleemidele õigel hetkel tähelepanu pööranud ja aidanud.

LAUDKOND 2

Teema: internetiohud, tehnikavidinatest sõltuvad ohud.

Sellega kaasnevad probleemid ka muudes valdkondades, näiteks vaimse tervisega seonduv, kiusamine, õnnetused, enesevigastamised ja enesetapud.

Eesmärk: interneti ja tehnoloogia levikuga seonduvad ohud on maandatud ja neile osatakse tähelepanu pöörata.

Teema: positiivsete liikumisharjumuste kujundamise, tervislike eluviiside soodustamine.

Eesmärk: inimesed liiguvad rohkem, ülekaalulisi on vähem, inimeste harjumused on tervislikumad.

Teema: töö lastega.

Alates lasteaiast on vajalik pöörata tähelepanu õigele toitumisele, liikumisharjumuste kujundamisele, turvalisustunde tekitamisele, samuti looduse tundmisele. Tihti tekib olukord, et eksitakse metsas ära, sest pole harjumust seal käia ning ei osata seetõttu hakkama saada; selliste olukordade esilekerkimist peaks vältima alates lasteaiast ja algklassidest.

Eesmärk: lastega tegeletakse väiksest peale ning selle tulemusena kasvavad neist iseendaga hästi hakkama saavad noored.

Teema: iseenda rolli tähtsustamine, näiteks ise õnnetuste ennetamine ja nende tagajärgedega tegelemine.

See on eriti oluline maapiirkondades, sest siin on elanikke vähe, hajaasustus, ning ei saa alati loota, et abi kõikjale kümne minutiga saabuks. Seetõttu on oluline ise panustada õnnetuste ennetamisesse ning lisaks osata ka iseennast aidata. Ei tohi propageerida õpitud abitust.

Eesmärk: populaarne on mõtteviis, et ise on võimalik palju ära teha; inimesed oskavad õnnetusi ennetada ning nende juhtumisel iseendale ja lähedastele esmast pakkuda.

Veel teemasid, mida arutati

- Tulekolded korda, suitsuandurid kodudesse, helkur külge.
- Tagada, et informatsioon liiguks ka kriisilukorras või muul keerulisemal hetkel, et inimestel oleks teadmine, mis parasjagu toimub.
- Jalakäijal on maanteel ohtlik liigelda, teeperv on liiga kitsas, sisuliselt peab sõiduteel käima. Jalakäija ohutusega seonduvad teemad. Lisaks ka valgustusega seonduvad teemad. Hea valgustus aitab ka udu korral palju paremini näha. Võtmekohad võiks olla valgustatud.

Kuidas parandada/lahendada eelnimetatud probleeme?

- **Inimeste harimine, teavitustöö.** Sellega tegeletakse aktiivselt ka praegu, ent on näha, et see pole andnud soovitud tulemusi. Mida peaks teisiti tegema, et see tööle hakkaks? Võib-olla peaks mõningaid sisseharjunud asju ümber vaatama. Näiteks on raske tervislikult toituda, kui sul on võimalik osta vaid terve päts saia/leiba, mitte vaid paar viilu. Selline olukord viib kas kohustuseni kõik ära süüa või toidu raiskamiseni. Ehk oleks võimalik ka kuidagi teisiti läheneda?
- Riigi tasemel lahendused on väga abstraktsed tihti, maakonna tasemel muutuvad realistlikumaks. Seetõttu peaks lahendusi inimestele lahemale tooma, mitte hoidma keskvalitsuse tasandil.
- Tervisekäitumise puhul on üks põhiprobleem, et **me ei tea sihtgruppe** väga täpselt. Kes on täpselt see inimene, kes tarbib liialt alkoholi või sööb valesti? Hetkel suunatakse kampaaniaid jms kõikidele, ent

nii ei jõua õigete gruppideni informatsioon. Kõikide teavitamiseks ja aitamiseks ei ole ressursse, seetõttu oleks tarvis täpsemaid profile selle kohta, millistele inimestele tähelepanu pöörata. Fokuseerimine aitaks paremini probleeme lahendada.

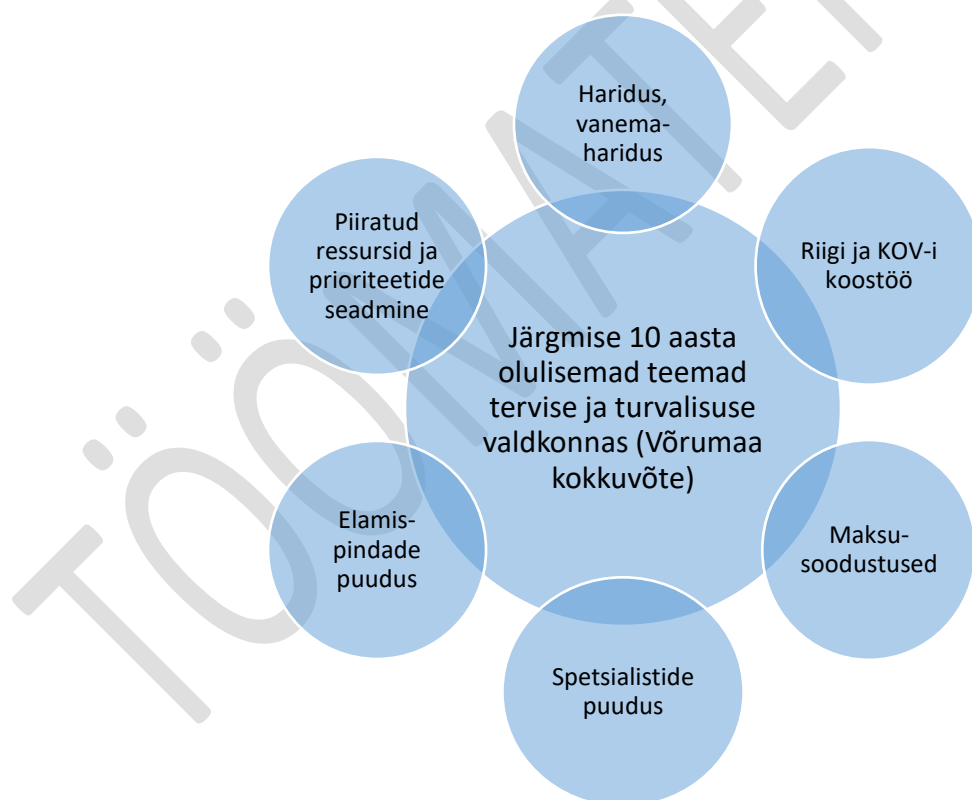
- **Statistika kogumise metoodika tuleb üle vaadata.** Erinevad asutused koguvad andmeid erinevalt, nt erinevad Eesti regioonid, erinevad vanusegrupid jne. Metoodikat peab ühtlustama, et oleks võimalik andmeid reaalselt ka kasutada, üksteisega võrrelda, järeldusi teha.
- **Inimese enda teadlikkuse tõstmine** on kindlasti oluline. Seda oleks võimalik saavutada näiteks terviseõppe ja riigikaitseõppe põhikoolis/gümnaasiumis kohustuslikuks tegemisega. Praegu on inimeseõpetuse aine liiga teooriakeskne, õpetab üldiselt inimkeha toimimist jms, ent tarvis oleks praktilisemaid teadmisi selle kohta, kuidas on otstarbekas ja sulle endale kõige kasulikum käituda. Näiteks kuidas endale abi anda, millal pöörduda EMO-sse ja millal perearsti juurde. Õppekavad peaksid muutuma praktilisemaks.
- **Liikumisharjumuse kujundamine** peaks kesksamaks saama. Kehalises kasvatuses on endiselt rõhk sellel, et suudaksid teatud kaugusele hüpata või teatud kiirusega joosta, mitte aga sellel, et kujundada terve elu kesteinv liikumisharjumus. Leiti ka, et peaks ära otsustama, kes liikumisharjumuse kujundamise eest ministeeriumide hulgas vastutab, kas HTM, KUM või SOM. Seni kuni seda ostust pole, on ka raske midagi muuta. Samas tasub meeles pidada, et ametnikud või poliitikud üksi ei peaks olema mingi valdkonna kujundajad, vaid palju on võimalik ära teha ka kodanikuühiskonnas.
- **Oluline on teha koostööd, üksteisega kohtuda, koos läbi arutada.**

Võrumaa arutelupäeva kokkuvõte 17.12.2018

Kommentaariid siseturvalisuse ja rahvastiku tervise arengukava ettekannetele

- Kuidas tagada turvalisus ja vajalikud teenused hõredalt asustatud maapiirkondades?
- Laste tervise parandamiseks on vaja pakkuda rohkem võimalusi vaba aja sisustamiseks, siis on riskikäitumisele alternatiivsed variandid. Samuti on tarvis järjepidevalt tegeleda laste liikluskasvatusega, mis peaks algama juba lasteaias. Samuti on tarvis alates lasteaiast tutvustada muid olulisi teemasid, tasakaalustatud toitumist.
- Riiklikesse õppekavadesse tehtavad muudatused peavad aga olema läbimõeldud ning piisavalt läbi analüüsitud, et tagada soovitud tulemused.
- Alkoholi müümise loa andmine pole enam KOVide haldusalas. Registreerimine toimub lihtsalt majandustegevuse registris, KOVil pole selle üle kontrolli. Seaduses on kirjas, et „Ettevõtjal on lubatud jaemüügi korras müüa üksnes majandustegevusteates määratletud alkohoolseid jooke üksnes majandustegevuse registri andmetes märgitud tegevuskoha kaudu“. Kes seda peaks kontrollima?
- Magustatud jookide maksuga peaks edasi minema, ent sealjuures peaks langetama puuviljade hinda. Tasub ka meeles pidada, et aktsiisi langetamine ilmselt soodsamat hinda kaasa ei too, hinnad ei lange, sest kaupmehed soovivad võimalikult palju kasumit saada.
- Puudu on headest praktikatest, sekkumistest, mida saaks KOVi tasandil rakendada.
- Puudu on spetsialistidest, näiteks lastepsühhiaatritest.

Tervise ja turvalisuse olulisimad teemad ja ootused: Võrumaa arutelu järeldused

LAUDKOND 1

Teema 1: Riigi ja KOV-i koostöö

Milliste hoobadega on võimalik mõjutada koostöö tegemist riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel? Koostööprobleeme on tarvis ühiselt lahendada, ent hetkel pigem kõik loodavad, et keegi teine lahendab nende probleemid selle asemel, et ise tegutseda.

Teema 2: Prioriteetide seadmine piiratud ressursside korral

Ressursse ei ole kunagi piisavalt palju, nii et millest on võimalik loobuda kohaliku tasandil ning mis on need prioriteedid, kuhu ressursse kindlasti suunama peaks? Kuidas langetada valik näiteks hariduslike erivajadustega (HEV) laste, hooldekodude, Siseturvalisuse, kanalisatsioonisüsteemi jms vahel? Kuidas on neid teemasid võimalik võrrelda, mis loob kõige enam väärtust ja ühishüve?

Võimalikud lahendused:

- Lahendus peitub hariduses. Kui inimesed oleksid targemad ja vastutustundlikumad, siis oleks ka vähem probleeme. Kui haridusvaldkonna arengukavad oleksid mõjusad, siis poleks STAKi ja RTAKi vaja. Ka täiskasvanutele võiks olla suunatud rahvaülikooli tüüpi kool, mis õpetaks igapäevastes situatsioonides endaga toime tulema. Väätsa põhikooli näide: ei tegeleta ainult lastega, vaid ka täiskasvanutega. Täiskasvanute kaasamine haridussüsteemi aitaks kaasa elukestva õppe põhimõtete rakendumisele ja tõstaks inimeste ühiskondlikku aktiivsust rohkemate kaasamise kaudu.
- Oluline on tagada, et eakad inimesed saaksid võimalikult kaua aega ise hakkama ning ei vajaks teenuseid.
- Koolitamise olulisust ei saa alahinnata, otsustamise koht on vaid see, mis vanusest sellega alustada.
- Ettevõtlust on tarvis soodustada, sest kus on ettevõtteid, seal on tarvis ka töötajaid ning inimesed jäävad nendesse piirkondadesse oluliselt suurema tõenäosusega. Samuti on õpetada lastele ettevõtlikkust ning kujundada õppimis- ja töötamisharjumust.
- Riigi toetus on vajalik, et vananeva elanikkonnaga ning elanikest tühjenevad piirkonnad muutuksid taas noortele atraktiivseks ning sinna soovitaks (tagasi) pöörduda. Hetkel on paljud probleemid seotud sellega, et noored, terved ja haritud inimesed lahkuvad piirkonnast ning jäävad vaid need, kes ise hakkama ei saa ning rohkem riigi ja kohaliku omavalitsuse tuge vajavad. Sellises olukorras on aga keeruline pakkuda kvaliteetseid teenuseid, sest napib maksuraha. Kui noori ja haritud inimesi oleks piirkonnas rohkem, siis laheneks ka paljud regionaalse tasandi probleemid → kuidas takistada noorte lahkumist ja/või tuua neid tagasi? Maksusoodustused võivad olla üheks abinõuks.
- Ühiskonna jaoks on valupunktiks probleemid ja/või diagnoosiga noored, kes ei allu tavapärastele käitumisnormidele ja seadustele ning tekitavad selleks lisakoormust → kas nende jaoks on olemas spetsiaalne raviasutus? Kui õigel hetkel nende noortega ei tegele, siis aja jooksul olukord eskaleerub. Samuti on probleemiks tänavatel elavad 10 000 last, kel pole ligipääsu soojale toidule ja haridusele. Nimetatud teemadega efektiivsemaks tegelemiseks on tarvis erinevaid sotsiaalprogramme.

LAUDKOND 2

Teema 1: Lastevanemate harimine

Lapsepõlv, perekond ja kodu loovad väga olulisel määral fooni inimese hilisemale kujunemisele, just esimesi eluaastaid võib pidada kõige tähtsamateks. Tihti soovitakse, et lasteaed ja kool võtaksid vastutuse lapse kasvatamise ja kujundamise ees, ent suur osa probleemidest algab kodust.

Teema 2: Julgus märgata, teavitada, sekkuda – julgeid inimesi, kes ei karda sekkuda, on vähe

Ohud:

- Negatiivsete eeskujude hulk ja nende atraktiivsus suureneb;
- Riskikäitumist on noorte hulga aina enam;
- Märgajad ja sekkujad langevad negatiivselt käituvate inimeste ohvriteks.

Võimalikud lahendused:

- Heade praktikate leidmine ja kasutuselevõtmine ennetustegevuses: näiteks meelemürkide tarvitamise profiili koostamine, mis oleks pidevas muutumises.
- Kuidas märgata illegaalsete meelemürkide tarbimist ja kuidas sekkuda tarbimise korral? Vaja on uusi lähenemisi, sest plakatite ülesriputamine koolidesse ning endiste narkomaanide kogemuse jagamine koolis ei tööta. Kunagi kasutati palju võtet, et toodi endised narkomaanid oma alust lastele rääkima,

aga nüüd on selgeks tehtud, et see võib anda hoopis vastupidise efekti ning soodustab noorte uimastitarbimist.

- Ministeeriumite ülest koostööd ei toimu, heal juhul toimub koostöö vaid kahe ministeeriumi vahel, ent sellest ei piisa. Vähene on ka ministeeriumite koostöö piirkondliku tasandiga ning regionaalseid probleeme ei tunnetata riigi tasandil.
- Kas praegu näidatakse kogukonna poolt üles liiga vähe initsiatiivi? Kogukondlik lähenemine hetkel ei tööta, märgatakse liiga vähe, seda saaks oluliselt parandada. Pigem juhtub tihti nii, et keegi tuleb hea ideega välja ning mõni üksik kriitik lammutab selle tükkideks. Seetõttu inimesed ei julge tulla positiivsete ideedega kaasa ning ühiskond ei toeta initsiatiivikust peaaegu üldse.

LAUDKOND 3

Laudkonnas toodi välja mitmeid erinevaid teemasid, millele keskendumine muudaks olukorra Võrumaal järgneva kümne aasta jooksul paremaks.

- Vanemate harimine, märkamine.
- Eelhoiatussüsteemide tegemine – ka riiklikes registrites on võimalik eelhoiatussüsteemid teha, riiklikes asutustes eelhoiatused/indikaatorid, et selle inimesega peaks tegelema.
- Tervislik toitumine, liikumine, vabaajategevused.
- Maakonnas peaks kõrgkool olema. Sealt hakkavad paljud positiivsed protsessid pihta. Aitab ka populismi ja äärmusluse kasvu vastu.
- Peredega tegelemine – tegeleksime selle teemaga, kui oleks kusagile abivajajaid suunata. Tänase seisuga puuduvad piisavas mahu abiprogrammid. Lähisuhtevägivalla puhul nii vanem kui laps vajavad abi, aga neid pole kuskile saata.
- On klasse, kus on mitu tugiisikut ja vanemad pöörduvad, et lapsed ei saa enam haridust, sest tähelepanu läheb HEV lastele. Abivajav pere istub politseis, vaatavad KOVi poole, KOV vaatab Rajaleidja poole.

Võimalikud lahendused:

- Jätkusuutlik pereprogrammide rakendamine. Programme peaks olema erineva profiiliga peredele. Hetkel aga, kui on probleem, siis näiteks käitumisraskustega peresid pole kusagile saata. Või kui on olemas mõni programm, siis vaid väga vähestele peredele. Näiteks programmis „Imelised aastad“ on kohti vaid 8 vanema jaoks.
- Spetsialistid elaksid piirkonnas, aga töötaksid kuskil mujal, mitte kodukohas.
- Inimesed ei saa siia piirkonda kolida, sest ei ole kuskil elada. Maapiirkonnas pole elukohti, aga linnas on üürihinnad kõrged ja elupindu vähe. Tegelikult on Võrumaal palju sellist, mille jaoks tasuks siia elama tulla, näiteks kultuur, sportimisvõimalused. Reaalne probleem on aga see, et pole elamispindu. Enamik Eestist on turutõrkepiirkonnad, kus elupindadele laenu ei anta, sest panga kriteeriumitele ei vasta ei laenu taotlejad inimesed ega ka elupinnad, mida soovitakse soetada. Üks variant olukorra parandamiseks: riik annab inimesele maatüki 20–25 aastaks kasutada, aga seda lisakäendus olemasolul, et kuidagi kindlustada oma huvi piirkonnas elamise vastu. Oma ressurss peab vähemalt vundamendi jaoks olema. Samuti saaks Kredexi omaosaluse katvust suurendada.
- Idee: hooldekodude juurde oleks võimalik luua tasuta elamispinnad nendele, kes hooldekodus abiks käivad. Sarnast mudelit saaks rakendada ka maale tagasi kolijate või näiteks abipolitseinike puhul.
- Peab leidma võimalusi, kuidas Võrumaa atraktiivsust suurendada, piirkonda tulemuslikult reklaamida ning selle kaudu siia uusi inimesi elama meelitada.